

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

POSTAVENÍ VĚŘITELŮ V KONKURSU

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Petr Smolík, PhD.

Diplomant:

Nad'a Severinová

5. ročník, prezenční studium

Pavlovova 45

700 30 Ostrava - Zábřeh

OBSAH

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze, dne 27. března 2006

Nada Severinová
Nad'a Severinová

OBSAH

1. ÚVOD	3
2. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA KONKURNÍHO ŘÍZENÍ	4
2.1. Konkursní právo v systému českého práva	4
2.2. Základní pojmy konkursního práva	5
2.3. Právní úprava postavení konkursních věřitelů	8
3. POSTAVENÍ KONKURNÍCH VĚŘITELŮ V JEDNOTLIVÝCH FÁZÍCH KONKURNÍHO ŘÍZENÍ	10
3.1. Postavení konkursních věřitelů ve fázi od podání návrhu na konkurs do rozhodnutí o návrhu	10
3.1.1. Návrh konkursních věřitelů na prohlášení konkursu	10
3.1.2. Záloha na náklady konkursu	17
3.1.3. Konkursní věřitelé a ochranná lhůta	18
3.2. Přihlášky pohledávek věřitelů a jejich podávání	19
3.3. Přezkum věřiteli přihlášených pohledávek a jeho výsledky	23
3.3.1. Popření nevykonatelné pohledávky	24
3.3.2. Popření vykonatelné pohledávky	25
3.3.3. Spory vyvolané konkursem	26
3.4. Uspokojování pohledávek věřitelů v konkursním řízení	28
3.4.1. Konečná zpráva a rozvrhové usnesení	28
3.4.2. Uspokojení pohledávek konkursních věřitelů podle rozvrhu	29
3.4.3. Ochrana zaměstnanců úpadce	30
4. VĚŘITELSKÉ ORGÁNY	34
4.1. Schůze konkursních věřitelů	34
4.2. Věřitelský výbor	36
4.3. Zástupce věřitelů	40

5. KATEGORIE VĚŘITELŮ PODLE JEJICH SPECIFICKÝCH OPRÁVNĚNÍ	42
5.1. Věřitelé pohledávek za podstatou a pohledávky za podstatou	43
5.2. Věřitelé pohledávek vzniklých z pracovních nároků	46
5.3. Věřitelé s nároky na vyloučení věcí z podstaty	47
5.4. Oddělení věřitelé	49
5.5. Věřitelé pohledávek vyloučených z konkursu	51
5.6. Podmínění věřitelé a podmíněné pohledávky	53
6. OCHRANA KONKURSNÍCH VĚŘITELŮ	54
6.1. Neúčinnost právních úkonů	54
6.2. Odporovatelnost právních úkonů	57
6.3. Neplatnost právních úkonů	58
6.4. Konkursní věřitelé a trestní právo	59
7. PŘIPRAVOVANÁ REKODIFIKACE KONKURSNÍHO PRÁVA.....	61
8. ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO POSTAVENÍ VĚŘITELŮ V KONKURSU	64
9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66

1. ÚVOD

Celospolečenské změny, které nastaly v České republice po roce 1989 vyvolaly nutnost vrátit do její právního řádu i právní úpravu úpadkového řízení. Proto byl v poměrně krátké době přijat zákon č. 328/1992 Sb., o konkursu a vyrovnání. O důležitosti tohoto zákona svědčí skutečnost, že do současné doby, ve snaze vytvořit právní normu, jež by odpovídala danému stadiu vývoje společnosti, zejména v oblasti podnikatelské, byl více než dvacetkrát novelizován, některá jeho ustanovení byla předmětem zkoumání Ústavního soudu, a v neposlední řadě i ta skutečnost, že nyní je ve finálním stadiu přijetí jeho nové podoby – nového insolvenčního zákona.

Kromě stručného popisu průběhu konkursního řízení v úvodní části, je hlavním cílem mé diplomové práce popsat a zhodnotit aktuální právní úpravu postavení věřitelů v průběhu konkursu s přihlédnutím k jednotlivým stádiím konkursu, kategoriím věřitelů a od toho se odvíjejícím právům a povinnostem. Pozornost věnuji i způsobům a rozsahu, v jakém mohou být pohledávky jednotlivých věřitelů uspokojeny, včetně specifické úpravy uspokojení nároků úpadcových zaměstnanců.

2. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA KONKURSNIHO ŘÍZENÍ

2.1. Konkursní právo v systému českého práva

Český právní řád zná dva způsoby řešení situace, kdy se osoba ocitá v těžkých finančních problémech. Jde o řízení konkursní a řízení vyrovnací. Tato řízení jsou považována za dva z druhů civilního procesu a jsou společně upravena v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále také „ZKV“ nebo „zákon o konkursu a vyrovnání“). Ač jsou považována za zvláštní druhy občanského soudního řízení¹, nejsou odvětvími čistě procesními, jejich povaha je smíšená. Kromě pravidel pro řízení, jimiž má ve vzájemném souladu dojít jednak k uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku, jednak k poměrnému uspokojení věřitelů z majetku konkursní podstaty, obsahuje zákon o konkursu a vyrovnání i řadu hmotněprávních ustanovení. Část z nich se týká práv věřitelů v konkursu.

Cíl konkursu

Účelem konkursu je podle ustanovení § 2 odst. 3 ZKV dosažení poměrného uspokojení věřitelů z úpadcova majetku, který se v rámci konkursu podaří zjistit a zajistit. Nemusí se jednat o uspokojení všech úpadcových věřitelů. Konkursní řízení je založeno na možnosti věřitelů vymáhat v jeho rámci svou pohledávku, nejde o jejich povinnost.

K tomu, aby mohli svá práva v konkursu uplatnit, slouží informační povinnost soudu o jednotlivých krocích, které činí v průběhu konkursního řízení vůči různým subjektům. Soud informuje o návrhu na prohlášení konkursu (má-li úpadce zaměstnance, informuje úřad práce, v jehož obvodu má sídlo nebo bydliště; úřady práce pak následně informují zaměstnance dlužníka, o jejich možnosti žádat úřad práce, aby jim vyplatil mzdové nároky, které jim jejich zaměstnavatel dluží), zejména pak o samotném prohlášení konkursu na majetek dlužníka, jakož i o jiných rozhodnutích. V případě prohlášení konkursu se tak děje vyvěšením usnesení o prohlášení konkursu na úřední desce soudu, který ho vydal, a také na úřední desce okresního soudu, v jehož okrese má osoba v úpadku svůj podnik či bydliště. Výpis z usnesení soudu je podle ustanovení § 13 odst. 5 ZKV rovněž zveřejňován i jinými vhodnými postupy, jakož i způsobem stanoveným zvláštním předpisem, jímž je ustanovení § 2 odst. 2 nařízení vlády o

¹ R 52/1998 (stanovisko NS), bod IV., str. 348; Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. června 1998, Cpjn 19/1998, (dále také „R 52/1998“)

Obchodním věstníku², podle něhož se ve Věstníku zveřejňují skutečnosti v řízení o konkursu a vyrovnání, o kterých tak stanoví ZKV. Soud o prohlášeném konkursu informuje i další orgány, které vedou rejstříky, v nichž je dlužník zapsán, katastrální úřady, které evidují dlužníkům nemovitý majetek, daňové orgány a úřady práce. Účastníkům řízení (tedy i věřitelům, kteří podali návrh na konkurs, nebo k návrhu na konkurs přistoupili), známým věřitelům úpadce, jakož i dalším osobám zúčastněným na konkursu, soud usnesení o prohlášení konkursu doručuje.

Ze všech těchto zdrojů se může věřitel o možnosti vymáhat svou pohledávku prostřednictvím konkursu dozvědět, pokud není přímo tím, kdo návrh na prohlášení konkursu inicioval. Zásada soukromého práva „vigilantibus iura“ nutí každého, aby se o své soukromoprávní záležitosti staral a aby svá práva včas uplatňoval. Je tedy na každém z věřitelů, zda svá práva v rámci konkursu uplatní. Cílem konkursu je, aby v jeho rámci došlo k zjištění a realizaci majetkových nároků více věřitelů proti jedinému dlužníkovi.

2.2. Základní pojmy konkursního práva

Úpadek, jeho příčiny a zjišťování

Úpadek podnikatelského subjektu obecně souvisí se skutečností, že v podnikání vždy existuje riziko neúspěchu. Trendem je, že větší podniky jsou řízeny managementem, jehož členové jsou odpovědní za prosperitu podniku. Je na nich, aby jako první odhalili, že se podnik dostává do problémů, přičemž důležité je, aby případné problémy zjistili včas, odkryli příčiny problémů a našli správný postup v rámci krizového řízení, kterým by podnik z krize vyvedli. Včasná diagnostika problémů a jejich řešení některou z forem krizového řízení podniku může podnik z problémů vyvést. Pokud by nedošlo ke zlepšení situace, bývá management podniku nahrazen konkursním správcem. Na rozdíl od způsobů, jimiž má být podnik vyveden z problémů a jeho existence zachráněna (např. formou konsolidace, sanace či transformace), je nahrazení managementu konkursním správcem a jeho činnost již jen vyřešením vztahů podniku (nacházejícího se často v likvidaci) a jeho věřitelů.

² Nařízení vlády č. 503/2000 Sb., o Obchodním věstníku

Úpadek z důvodu insolvence

V úpadku je podle ustanovení § 1 odst. 2 ZKV dlužník (jakákoli fyzická či právnická osoba), který má více věřitelů, není-li schopen po delší dobu plnit své splatné závazky. Neschopnost dlužníka plnit své závazky musí být skutečná. Pokud dlužník je schopen svým závazkům dostát, ale z určitého důvodu plnit věřiteli nehodlá, není dlužník v úpadku, a tak zde není na místě konkurs prohlásit. Důvodem, pro který by dlužník nechtěl věřiteli dobrovolně plnit, ač by plnit mohl, může být spor mezi věřitelem a dlužníkem o existenci pohledávky, který je řešen soudem, v němž se dlužník snaží dokázat například to, že jeho dluh zanikl započtením, splněním či jinak, že došlo k převzetí dluhu, popřípadě že dluh vůbec nevznikl.³ V takových případech by nebyla splněna podmínka stavu úpadku u dlužníka – jeho neschopnost plnění splatných závazků. Obranou dlužníka proti návrhu na prohlášení konkursu, který byl na něj podán v situaci, kdy prostředky k plnění závazků má, ale plnit z určitého důvodu nehodlá, je dokázání své schopnosti plnit dluhy soudu, který na tento důkaz zareaguje zamítnutím návrhu na prohlášení konkursu.

Má-li být podle návrhu rozhodováno, zda je dlužník v úpadku z důvodu insolvence podle ustanovení § 1 odst. 2 ZKV, musí být tvrzeno a dokazováno jednak to, že dlužník své splatné závazky po delší dobu neplní, jednak to, že dlužník po tuto delší dobu není schopen je plnit.⁴ Za delší dobu, považovanou za podmínku úpadku z důvodu insolvence podle ustanovení § 1 odst. 2 ZKV, je podle judikatury Nejvyššího soudu třeba považovat dobu nejméně šesti měsíců.⁵

Úpadek z důvodu předlužení

Do úpadku z důvodu předlužení podle ustanovení § 1 odst. 3 ZKV se může dostat užší okruh subjektů než z důvodu insolvence – v úpadku z důvodu předlužení se nemůže ocitnout fyzická osoba, která nepodniká. Stejně jako při úpadku z důvodu insolvence se však žádají alespoň dva věřitelé dlužníka se splatnými pohledávkami. Při předlužení souhrn dlužnických splatných závazků převyšuje majetek dlužníka s tím, že se do majetku dlužníka započítá i výnos, který by přineslo dlužníkovu pokračování v podnikatelské činnosti, je-li toto pokračování možné a prospěšné.

³ R 52/1998 (stanovisko NS), bod XIV., str. 357

⁴ SJ 122/2004; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 29 Odo 257/2002

⁵ SJ 186/2003; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2003, sp. zn. 29 Odo 564/2001

Úpadce

Dlužník, ať fyzická či právnická osoba, se stává úpadcem v den, kdy usnesení o prohlášení konkursu nabývá účinnosti, tedy v den, kdy je toto usnesení vyvěšeno na úřední desce soudu, který konkurs na dlužníka prohlásil. Od této chvíle nastávají účinky konkursu podle ustanovení § 14 ZKV a dlužník například ztrácí oprávnění nakládat s majetkem konkursní podstaty pod sankcí neúčinnosti těchto úkonů vůči věřitelům, také nemůže odmítnout dar či dědictví, ledaže by mu k tomu dal souhlas správce konkursní podstaty. Řízení o nárocích, které se týkají majetku konkursní podstaty nebo které mají být uspokojeny z tohoto majetku, jichž je úpadce účastníkem, se až na výjimky přerušují a může v nich na místo úpadce pokračovat správce konkursní podstaty.

Konkursní podstata

Konkursní podstata je tvořena majetkem (zejména věcmi movitými, nemovitými, pohledávkami, jinými právy a penězi ocenitelnými hodnotami, podíly dlužníka v obchodních společnostech, právy v družstvech, ale i podnikem), který se v rámci konkursního řízení po zpeněžení poměrně rozdělí mezi konkursní věřitele. Jde o soubor aktiv, které vlastní dlužník v den prohlášení konkursu, a hodnot, o které se majetek dlužníka zvětší v průběhu konkursu. Podle ustanovení § 6 odst. 2 věty druhé ZKV majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí, do konkursní podstaty nenáleží, avšak majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není. K majetku konkursní podstaty neztrácí dlužník prohlášením konkursu vlastnické právo, ale pozbývá ve prospěch správce konkursní podstaty právo disponovat s tímto majetkem, na rozdíl od jiného svého majetku, který konkursní podstatu netvoří.

Do konkursní podstaty náleží kromě majetku dlužníka i majetek jiných osob, pokud ho od dlužníka nabyly právním úkonem, který je na základě ustanovení § 15 ZKV vůči věřitelům neúčinný.

Správce konkursní podstaty

Správce konkursní podstaty je osobou, na níž po prohlášení konkursu přechází oprávnění disponovat s majetkem konkursní podstaty, dávat souhlas úpadci k určitým právním úkonům, či pokračovat jako účastník namísto úpadce v již zahájených soudních řízeních týkajících se majetku konkursní podstaty. Správce není účastníkem řízení, ale

zvláštním procesním subjektem. Je vybírán soudem ze seznamu správců a bývá ustanovován v rámci usnesení o prohlášení konkursu. Věřitelé se mohou na schůzi věřitelů usnést a navrhnout soudu, aby dosavadního správce funkce zprostil a určil správce nového a soud jim vyhoví, pokud nemá o změně v osobě správce vážné pochybnosti. I jednotlivý věřitel může z důležitého důvodu žádat soud o výměnu správce konkursní podstaty za jiného.

2.3. Právní úprava postavení konkursních věřitelů

Věřitelé jako účastníci konkursního řízení

Podle obecného ustanovení § 7 ZKV o účastenství v konkursu jsou účastníky řízení věřitelé, kteří uplatňují nároky a dlužník. Avšak okruh účastníků řízení se v průběhu konkursního řízení mění.

V počáteční fázi řízení, v níž se rozhoduje o dlužnickém návrhu na prohlášení konkursu je účastníkem pouze navrhovatel, tedy dlužník. Pokud za dlužníka podala návrh na prohlášení konkursu osoba, která je k podání tohoto návrhu povinna podle ustanovení § 3 odst. 2 ZKV, tedy likvidátor právnické osoby v likvidaci nebo zákonný zástupce fyzické osoby (nikoli statutární orgány právnické osoby, jejichž jednání je jednáním právnické osoby samotné podle ustanovení § 13 odst. 1 zákona č. 513/1991, obchodní zákoník, (dále také „obch. zák.“ nebo „obchodní zákoník“)), je tato osoba účastníkem řízení spolu s dlužníkem. Věřitel se může účastníkem stát, přistoupí-li k návrhu na prohlášení konkursu podle ustanovení § 4 odst. 4 ZKV v době, kdy o něm ještě nebylo soudem rozhodnuto.

V případě věřitelského návrhu je kromě dlužníka účastníkem řízení věřitel (věřitelé), který návrh na konkurs podal, i věřitelé, kteří přistoupili k řízení a také ti věřitelé, kteří podali další návrh na prohlášení konkursu na téhož dlužníka dříve, než soud rozhodl o prohlášení konkursu, a jejichž návrh se bere jako přistoupení k řízení.

Ve stádiu řízení po prohlášení konkursu je automaticky účastníkem řízení jen úpadce, bez ohledu na to, zda šlo o dlužnický nebo věřitelský návrh na prohlášení konkursu. Věřitelé daného úpadce se stávají účastníky řízení až uplatněním svého nároku u soudu, přesněji dnem, kdy jejich přihláška podaná do konkursu se dostane k soudu. Uplatnit svou pohledávku přihláškou do konkursu podle ustanovení § 20 ZKV musí i věřitelé, kteří podali návrh na prohlášení konkursu nebo k řízení o návrhu přistoupili. Bez přihláškou uplatněného

nároku již dále nebudou účastníky řízení, v dalších fázích řízení nebude s jejich pohledávkami počítáno a tyto pohledávky nebude možno z majetku konkursní podstaty uspokojit.

Věřitelé, kteří se stali účastníky řízení až podáním přihlášky do konkursu a před jeho prohlášením účastníky řízení nebyli, nezískávají podáním přihlášky právo odvolat se proti rozhodnutí soudu prvního stupně o návrhu na prohlášení konkursu nebo podat dovolání proti rozhodnutí soudu druhého stupně; toto právo náleží i nadále jen těm subjektům, kteří byli účastníky řízení o návrhu na prohlášení konkursu.⁶

Pokud je návrh na prohlášení konkursu zamítnut, a proti tomuto rozhodnutí je podáno odvolání, mohou v průběhu dalšího řízení u vrchního soudu jako soudu druhého stupně přistupovat k řízení další věřitelé (případné nové návrhy věřitelů na prohlášení konkursu budou za takové přistoupení k řízení podle ustanovení § 4 odst. 4 ZKV považovány). Zruší-li soud druhého stupně rozhodnutí soudu prvního stupně a vrátí věc k dalšímu řízení (podle § 219a zákona č. 99/1963, občanský soudní řád, (dále také „o.s.ř.“ nebo „občanský soudní řád“)), mají i tito věřitelé právo podat odvolání proti rozhodnutí o návrhu na konkurs, které následně učiní soud prvního stupně.

⁶ R 52/1998 (stanovisko NS), bod XVIII., str. 359

3. POSTAVENÍ KONKURSNÍCH VĚŘITELŮ V JEDNOTLIVÝCH FÁZÍCH KONKURSNÍHO ŘÍZENÍ

3.1. Postavení konkursních věřitelů ve fázi od podání návrhu na konkurs do rozhodnutí o návrhu

3.1.1. Návrh konkursních věřitelů na prohlášení konkursu

Návrh na prohlášení konkursu a osvědčení úpadku

Konkursní řízení jako způsob řešení majetkových záležitostí může probíhat pouze v případě, že je dlužník v úpadku. V úpadku se dlužník ocitne, splňuje-li podmínky vyjmenované v ustanovení § 1 odst. 2 a odst. 3 ZKV. Základní podmínkou pro uspořádání majetkových vztahů v rámci konkursu je pluralita věřitelů, kteří mají pohledávky vůči dlužníkovi. Dlužníkem může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická.

Návrh na prohlášení konkursu může podle ustanovení § 4 odst. 1 ZKV podat sám dlužník nebo kterýkoli jeho věřitel. Jde-li o věřitelský návrh, věřitel dokládá svou splatnou pohledávku, kterou má vůči dlužníkovi. Není podstatné, že současně probíhá jiné řízení, v němž se jedná o stejné pohledávce.⁷ Věřitel navrhuje prohlášení konkursu má povinnost tvrdit a osvědčit určité skutečnosti. Věřitel tuto svou povinnost plní, jestliže ve svém návrhu na prohlášení konkursu uvádí okolnosti, z nichž vyplývá, že dlužník je v úpadku, dále musí tvrdit a prokazovat, že existuje alespoň jeden další věřitel, který má vůči témuž dlužníkovi splatnou pohledávku. Věřitele rovněž stíhá břemeno tvrzení a povinnost osvědčit úpadek, tj. že dlužník není schopen po delší dobu schopen plnit své splatné pohledávky nebo, povinnost osvědčit, že dlužník je předlužen, tj. že jeho splatné závazky jsou vyšší než jeho majetek (§ 1 odst. 2, 3 ZKV).

Věřitel může rovněž podat návrh na prohlášení konkursu na majetek právnické osoby, která je v likvidaci. V případě návrhu na konkurs pro předlužení by tak věřitel svým podaným návrhem nahrazoval konání likvidátora předlužené právnické osoby v likvidaci, jehož povinnost podat návrh na prohlášení konkursu vyplývá z ustanovení § 3 odst. 2 věty

⁷ R 52/1998 (stanovisko NS), bod VIII., str. 352

prvé ZKV a zanedbání této povinnosti může vést k odpovědnosti likvidátora za škodu způsobenou věřitelům.

Obrana úpadce, který je v likvidaci, proti návrhu na prohlášení konkursu by byla důvodná jen za situace, kdy pohledávky, pro jejichž uspokojení je prohlášení konkursu požadováno, se staly splatnými až následně po vstupu subjektu do likvidace a k jejich uspokojení nedochází z důvodu, že likvidace probíhá, konkrétně proto, že likvidátor v souladu se zákonem (§ 74 odst. 1 obch. zák.) sestavuje po vstupu do likvidace zahajovací likvidační účetní rozvahu a soupis jmění, a tedy zatím nemůže uskutečňovat svou povinnost vyplývající z ustanovení § 72 odst. 1 obch. zák. spočívající v plnění závazků společnosti.⁸

Splatná pohledávka věřitele navrhujícího prohlášení konkursu

Věřitel, který podává návrh na konkurs (ať pro insolventi či předlužení), má povinnost doložit, že má splatnou pohledávku vůči dlužníkovi, na něhož návrh na prohlášení konkursu podává. Podle původního znění ustanovení § 4 odst. 2 ZKV účinného od 1. října 1991 mohl věřitel dokládat i pohledávku, která nebyla dosud splatná. Stejně jako dnes existovala povinnost uvést okolnosti, ze kterých se dalo usuzovat na to, že dlužník je v úpadku. Novela zákona provedená zákonem č. 94/1996 Sb., (účinná od 1. června 1996), změnila znění ustanovení § 4 zákona o konkursu a vyrovnání. Od účinnosti této novely může věřitel podat návrh na prohlášení konkursu jen je-li jeho pohledávka vůči dlužníkovi již splatná.

Zmiňovaná novela ZKV č. 94/1996 Sb. rovněž vložila do první věty ustanovení § 4 odst. 2 povinnost věřitele, který podává návrh na konkurs, uvést okolnosti, které osvědčují, že dlužník má dostatečný majetek k pokrytí nákladů konkursu. Tato povinnost byla zrušena zákonem č. 105/2000 Sb., s účinností od 1. května 2000.⁹

⁸ SJ 121/2004; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2.6.2004, sp. zn. 29 0do 306/2002

⁹ Nejvyšší soud se v R 52/1998 (stanovisku NS), bodu VII., str. 350, vyjádřil jednak k tehdy ještě existující povinnosti uvést ve svém návrhu okolnosti osvědčující, že dlužník má postačující majetek k úhradě nákladů konkursu, jednak k povinnosti uvést okolnosti osvědčující úpadek dlužníka. Vysvětlil, že osvědčení majetku dlužníka či osvědčení úpadku dlužníka není náležitostí návrhu na prohlášení konkursu. Existuje povinnost věřitele-navrhovatele tyto povinnosti tvrdit a svá tvrzení zdůvodnit dosažitelnými důkazy, z nichž lze za předpokladu jejich pravosti logickým úsudkem dovést tvrzené skutečnosti. Soud poté posuzuje, zda se věřiteli podařilo osvědčit tvrzené skutečnosti; úspěch věřitele v tomto směru se projeví prohlášením konkursu na dlužníka (za předpokladu, že věřitel řádně doložil svou splatnou pohledávku proti dlužníkovi; ustanovení § 12a odst. 2 ZKV). Neúspěch pak zamítnutím jeho návrhu na prohlášení konkursu, nikoli zastavením řízení pro nesplnění podmínky řízení v podobě chybějící náležitosti návrhu podle § 103 a § 104 o.s.ř.

Povinnosti věřitele navrhujiícího prohlášení konkursu

Povinnost a břemeno tvrzení a osvědčení u věřitelského návrhu stíhá věřitele (navrhovatele) a nemá být přenášeno na dlužníka. Proto nemůže být prohlášen konkurs na dlužníka z důvodu, že řádně nedoložil svou schopnost plnit své závazky nebo to, že není předlužen, jak také ve svém rozhodnutí potvrdil Nejvyšší soud.¹⁰ Pokud by věřitel nesplnil svou povinnost tvrzení o některém ze znaků úpadku v tom smyslu, že by opomněl tvrdit existenci tohoto znaku, a přece se mu podařilo v rámci osvědčování jiných skutečností osvědčit tento znak a splnit tak povinnost důkazu, musel by být jeho návrh na konkurs zamítnut proto, že nedostal své povinnosti tvrzení a neunesl tak břemeno tvrzení.

Dnes, kdy je věřitel zproštěn povinnosti tvrzení a osvědčování, zda majetek dlužníka stačí k úhradě nákladů konkursu, soud si sám na základě ustanovení § 12a odst. 4 ZKV posoudí, zda majetek bude či nebude postačovat. Je-li zřejmé, že souhrn majetkových hodnot, které dlužník vlastní, je menší než jsou předpokládané výdaje spojené s konkursním řízením, zamítne návrh na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku.

Konkursní soud má možnost v rámci posouzení, zda jsou splněny podmínky pro prohlášení konkursu, provádět dokazování, které se může týkat například majetkových poměrů dlužníka. Pokud by ale soud dospěl k názoru, že je nutno dokazovat samotnou existenci věřitelovy pohledávky, soud návrh na prohlášení konkursu zamítne, protože věřitel svou pohledávku za dlužníkem neprokázal.¹¹

Mnohost věřitelů a splatnost jejich pohledávek

Podle znění ustanovení § 1 odst. 2 i odst. 3 ZKV je dlužník v úpadku pouze pokud má (kromě dalších podmínek v druhém a třetím odstavci uvedených) více věřitelů (tedy alespoň dva), kteří vůči němu mají splatné pohledávky. Jsou-li zde pouze dva věřitelé, nestačí, je-li splatná pohledávka jednoho z nich. Oba totiž musí mít alespoň jednu ze svých pohledávek za dlužníkem splatnou. Je-li věřitelů více, musí být po lhůtě splatnosti jak pohledávka toho, kdo návrh na prohlášení konkursu podává, tak i toho, koho uvádí v návrhu jako věřitele dalšího.

¹⁰ SJ 122/2004; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 29 Odo 257/2002

¹¹ R 52/1998 (stanovisko NS), bod VIII., str. 352

Podává-li návrh na prohlášení konkursu dlužník, připojuje k němu seznam svého majetku a závazků s uvedením svých dlužníků, věřitelů a jejich adres (§ 4 odst. 3 ZKV). Takto soudu prokazuje mnohost svých věřitelů.

Pokud podává návrh na konkurs věřitel, má povinnost tvrdit, že existují kromě něj další věřitelé a uvést jejich jména. Podle Nejvyššího soudu nemusí být známa přesná výše pohledávky osoby, kterou věřitel-navrhovatel uvádí jako další věřitelský subjekt v okamžiku, kdy je návrh na konkurs podán. Není rovněž rozhodující výše pohledávky dalšího věřitele, nevadí tedy, jde-li o pohledávku velmi malé hodnoty.¹²

Pro věřitele, který má zájem na tom, aby byl na jeho dlužníka prohlášen konkurs, může být velmi obtížné zjištění existence jiných věřitelů nebo prokázání, že jiné osoby jsou rovněž věřiteli stejného dlužníka, zvláště, pokud tyto jiné osoby nemají zájem na tom, aby na dlužníka byl konkurs prohlášen. Nejvyšší soud vyjádřil názor, že věřitel zde nemá povinnost osvědčovat splatné pohledávky jiných věřitelů, nýbrž stačí, když navrhne soudu jména osob, které podle jeho informací mají mít pohledávky vůči věřiteli. Poté by se měla projevit vyšetřovací zásada v konkursním řízení a konkursní soud by měl různými prostředky zjišťovat, zda věřitelem (navrhovatelem) uvedené osoby skutečně mají za dlužníkem splatné pohledávky. Pokud by tyto osoby nereagovaly na výzvy soudu o sdělení, zda jsou věřiteli, a se soudem ani jinak nespolupracovaly, nelze z tohoto jejich postoje automaticky usuzovat, že věřiteli nejsou a návrh na konkurs zamítnout.¹³

Věcná a místní příslušnost konkursního soudu

Ve věcech konkursu, tedy především o návrhu na jeho prohlášení, a ve sporech vyvolaných konkursem, tedy v tzv. incidenčních sporech, rozhodují v prvním stupni krajské soudy jak vyplývá z ustanovení § 9 odst. 3 písm. s), t) o.s.ř. O odvoláních proti rozhodnutím v těchto věcech rozhodují ve druhém stupni soudy vrchní, a to podle ustanovení § 10 odst. 2 o.s.ř.

Místní příslušnost soudu, u něhož má být podán návrh na prohlášení konkursu, se řídí podle obecných pravidel pro její určení, tedy podle ustanovení §§ 84 - 86 o.s.ř. K řízení je tak příslušný obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje. V případě, že možným budoucím úpadcem je fyzická osoba, která podniká, rozhoduje o jejím obecném soudu místo

¹² R 52/1998 (stanovisko NS), bod XIII., str. 352

¹³ R 52/1998 (stanovisko NS), bod IX., str. 353

podnikání, a pokud ho nemá, jejím obecným soudem je stejně jako u ostatních fyzických osob soud, v jehož obvodu má bydliště, popřípadě v jehož obvodu se zdržuje. U právnických osob rozhoduje jejich sídlo. Jak plyne ze závěrů formulovaných ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, nemůže být místní příslušnost konkursního soudu založena umístěním organizační jednotky právnické osoby. Účelem konkursního řízení je podle zákona o konkurzu a vyrovnání uspořádání majetkových poměrů dlužníka. Jde-li o právnickou osobu, je ji třeba brát jako jeden celek bez ohledu na to, kolik má organizačních jednotek, či zda je vůbec má. I kdyby měl dlužník (právnická osoba) jen jednu organizační jednotku, která by tvořila jeho jediný majetek, je nutné, aby návrh na prohlášení konkursu na majetek dlužníka byl podán u soudu, v jehož obvodu má sídlo dlužník.¹⁴

Mnohost návrhů na prohlášení konkursu

Na případ, kdy je podáno více návrhů různých navrhovatelů na prohlášení konkursu téhož dlužníka v době, kdy o žádném z nich není dosud rozhodnuto, se použije ustanovení § 4 odst. 4 ZKV. Další návrhy na prohlášení konkursu podané dříve, než soud rozhodne o prvním z nich, se považují za přistoupení k řízení. Soud o přistoupení osob k řízení nerozhoduje, přistoupení nastává ze zákona k datu, v němž pozdější návrh na prohlášení konkursu došel soudu.

Podle části ustanovení § 4 odst. 4 ZKV za středníkem, pro osoby, které podaly další návrhy na prohlášení konkursu, platí stav řízení v době jejich přistoupení. Podle názoru Nejvyššího soudu nemůže další navrhovatel odmítnout stav řízení, ke kterému svým návrhem přistoupil.¹⁵

Může docházet k několika situacím podle toho, ve kterém okamžiku řízení pozdější navrhovatel svůj návrh podal, respektive, kdy jeho návrh došel soudu. Zajímavá je především situace, kdy je návrh na prohlášení konkursu zamítnut. Pokud byl podán pozdější návrh na prohlášení konkursu dříve, než původní návrh zamítnut, pozdější navrhovatel (přistoupivší účastník) je účastníkem řízení, rozhodnutí o zamítnutí návrhu se mu doručuje a samostatně mu běží lhůta pro odvolání proti usnesení, jímž byl návrh zamítnut. To samé platí, pokud by návrh přišel soudu, až po vyhlášení usnesení, ale před doručováním jeho písemného vyhotovení účastníkům řízení. Nejvyšší soud vyslovil názor, že pokud by s pozdějším

¹⁴ R 52/1998 (stanovisko NS), bod II., str. 347

¹⁵ R 52/1998 (stanovisko NS), bod X., str. 353

navrhovatelem, který k řízení přistoupil ještě před rozhodnutím o původním návrhu, nebylo jednáno jako s účastníkem řízení a rozhodnutí mu nebylo doručeno, toto rozhodnutí nemůže nabýt právní moci před jeho doručení opomenutému navrhovateli.¹⁶

Jestliže byl ale návrh doručen soudu až poté, co bylo usnesení doručeno účastníkům řízení, pozdějšímu navrhovateli se usnesení nedoručuje. Může však podat odvolání proti tomuto usnesení. Neběží mu ovšem lhůta vlastní; odvolání musí uplatnit ve lhůtě, která běží původnímu navrhovateli, a pokud jich bylo více, ve lhůtě, která běží tomu původnímu navrhovateli, kterému bylo doručeno nejpozději¹⁷. Své podání musí učinit buď u soudu nebo jeho odevzdáním orgánu, který je povinen ho doručit soudu, a to nejpozději poslední den lhůty pro odvolání v souladu s ustanovením § 57 odst. 3 o.s.ř.

V případě, že by pozdější navrhovatel přistoupil do řízení až po uplynutí lhůty pro odvolání pro všechny účastníky řízení, nemůže se již proti rozhodnutí o zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu odvolat. Je však jistě možné, aby pozdější navrhovatel rovněž přistoupil svým návrhem k řízení i ve stadiu, kdy o odvolání, které podal jiný účastník řízení, rozhoduje vrchní soud, popřípadě v situaci, kdy se řízení vrací před soud krajský poté, co vrchní soud zrušil rozhodnutí, jímž byl návrh na prohlášení konkursu zamítnut a věc vrácena krajskému soudu k novému rozhodnutí.

Opětovný návrh na prohlášení konkursu

Zamítne-li soud návrh na prohlášení konkursu z důvodu, že věřitel (navrhovatel) řádně nedoložil svou pohledávku za dlužníkem, není možné, aby tentýž dlužník znovu navrhoval prohlášení konkursu pro stejnou pohledávku. S jinou pohledávkou, v prvním návrhu na prohlášení konkursu neuváděnou, však může navrhovatel při podání opakovaného návrhu na konkurs uspět za předpokladu, že návrh bude obsahovat předepsané náležitosti a soud bude mít za osvědčené, že dlužník je v úpadku.¹⁸

Zpětvzetí návrhu na prohlášení konkursu

Navrhovatel může vzít vlastní návrh na prohlášení konkursu na svého dlužníka zpět. Může tak učinit do doby než konkursní soud rozhodne o jeho návrhu nebo v období po

¹⁶ R 52/1998 (stanovisko NS), bod X., str. 353

¹⁷ R 52/1998 (stanovisko NS), bod X., str. 353

¹⁸ R 52/1998 (stanovisko NS), bod IX., str. 353

zrušení rozhodnutí soudem druhého stupně do nového rozhodnutí soudu prvního stupně v dalším řízení. V případě, že k návrhu nepřistoupili žádní další navrhovatelé, soud řízení o návrhu na prohlášení konkursu zastaví. Pokud k návrhu do doby jeho zpětvzetí přistoupili další navrhovatelé (ti, kteří výslovně přistoupili k původnímu návrhu nebo kteří podali vlastní návrh na prohlášení konkursu, jenž je za přistoupení k řízení považován), musí všechny tyto osoby projevit vůči soudu souhlas se zastavením řízení, jinak soud pokračuje v řízení s nimi jako navrhovatelé.

Překážka věci rozhodnuté

V případě, že soud rozhodl na základě návrhu na prohlášení konkursu konkurs na dlužníka prohlásit, je v době, po kterou trvá konkursní řízení, vyloučeno, aby na téhož úpadce byl opětovně prohlášen konkurs. Řízení o dalším návrhu by muselo být soudem zastaveno pro překážku věci rozsouzené podle ustanovení § 159a odst. 5 o.s.ř. Takto se prohlášení konkursu nemůže úspěšně domáhat ani věřitel úpadce, který není účastníkem původního řízení, a to ani v situaci, kdy tento věřitel již nemůže vstoupit do probíhajícího řízení, protože lhůty pro přihlášení pohledávek věřiteli již uběhly. Po zrušení konkursu a zániku jeho účinků (§ 44 odst. 1 a § 45 odst. 1 ZKV) však pomíjí překážka věci rozhodnuté a nebrání tomu, aby mohl být podán nový návrh na konkurs.

Zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku k úhradě nákladů konkursu

Podle ustanovení § 12a odst. 4 ZKV soud zamítne návrh na prohlášení konkursu na dlužníka, jehož majetek nepostačuje k úhradě nákladů konkursu. Pokud dojde k tomu, že dlužník poté, co byl návrh na prohlášení konkursu na něj zamítnut pro nedostatek majetku k úhradě nákladů konkursu, nabude nový majetek, který je možno sepsat do konkursní podstaty, neplatí, že věřitel nemůže kvůli stejné pohledávce, kterou prvně nedostatečně doložil, opětovně navrhopat prohlášení konkursu.

Tato situace ale není myslitelná u právnických osob, které následkem toho, že soud zamítl návrh na prohlášení konkursu na ně a na které podal v souladu s větou druhou ustanovení § 12a odst. 4 ZKV návrh na výmaz z obchodního rejstříku, jsou z rejstříku vymazány. U těchto subjektů dochází k zániku pohledávek věřitelů. U osob fyzických, které jsou podnikateli, ale i u těch, které nepodnikají, pohledávky věřitelů při zamítnutí návrhu na

konkurs pro nedostatek majetku nezanikají. Pro fyzické osoby, které jsou podnikateli podle ustanovení § 2 odst. 2 písm. b) - d) obch. zák. a které se zapisují do obchodního rejstříku jen na vlastní žádost (§ 3 odst. 2 obch. zák.), platí, že ani jejich případný výmaz z obchodního rejstříku, který soud navrhuje po zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu na ně pro nedostatek majetku k úhradě nákladů konkursu, neznamená, že by přestaly existovat jako podnikatelské subjekty. Fyzických osob – nepodnikatelů se druhá věta ustanovení § 12a odst. 4 ZKV netýká.¹⁹

Odvolání úpadce proti prohlášení konkursu

Odvolal-li se úpadce, proti rozhodnutí, jímž byl na jeho majetek prohlášen konkurs (§ 12a odst. 2 ZKV), posuzuje soud druhého stupně oprávněnost prohlášení konkursu podle stavu a skutečností, které se staly do doby prohlášení konkursu. Úpadce se však může odvolat jen za předpokladu, že nejde o jeho vlastní návrh na konkurs, nebo že nepřistoupil do řízení, které probíhá na návrh věřitele (§ 12a odst. 1, 2 in fine).

3.1.2. Záloha na náklady konkursu

Byl-li podán návrh na prohlášení konkursu, může být navrhovatel soudem vyzván, aby zaplatil zálohu na náklady konkursu podle ustanovení § 5 odst. 1 ZKV. Záloha na náklady konkursu se vybírá proto, aby správce konkursní podstaty, který bude jmenován v souvislosti s prohlášením konkursu na dlužníka, měl ihned k dispozici finanční prostředky. Druhým důvodem jak jej vyjádřil Nejvyšší soud, je zabránit tomu, aby docházelo k podávání návrhů na prohlášení konkursu, které mají za cíl šikanovat dlužníka.²⁰ Povinnost zaplatit zálohu stíhá jak věřitele tak dlužníka, který je navrhovatelem; byla do zákona o konkursu a vyrovnání vnesena zákonem č. 94/1996 Sb. V původním znění účinném od 1. června 1996 byla pevně dána částka (deset tisíc Kč), kterou soud může od navrhovatele žádat jako jednorázovou zálohu na náklady konkursu. § 5 se změnil do současné podoby díky novele ZKV č. 105/2000 Sb., s účinností od 1. května 2000. Od té doby je výše zálohy na uvážení soudu, a to až do výše padesáti tisíc Kč. Soud ji může po uvážení uložit i opakovaně; součet jednotlivých částek však nesmí přesáhnou uvedenou maximální částku. Pokud je navrhovatelů konkursu více,

¹⁹ R 52/1998 (stanovisko NS), bod IX., str. 353

²⁰ R 52/1998 (stanovisko NS), bod XII., str. 355

částku soudem určenou hradí společně a nerozdílně (srov. též § 511 zákona č. 40/1964, občanský zákoník, (dále také „obč. zák.“ nebo „občanský zákoník“)). To platí jednak v případě většího počtu věřitelů-navrhovatelů, jednak u navrhuječích věřitelů společně s těmi věřiteli, kteří k návrhu přistoupili, ale i v případě dlužnického návrhu, kdy solidárně je zavázán dlužník spolu s přistoupivšími věřiteli. Vždy však záleží na úvaze soudu, zda zaplacení zálohy vůbec uloží.

Důsledkem nezaplacení zálohy na náklady konkursu, která byla soudem uložena a co do výše vyměřena, je možnost soudu řízení zastavit, a to ještě před rozhodnutím o návrhu na prohlášení konkursu. Soud však nemusí z nezaplacení zálohy vyvodit žádné důsledky a v řízení pokračovat až do rozhodnutí o návrhu. Nejvyšší soud zastává názor, že není na místě zastavovat řízení, nezaplatil-li zálohu dlužník, který je navrhovatelem konkursu. Často dlužník nemá možnost okamžitého zaplacení zálohy pro nedostatek finančních prostředků. Přednost by mělo mít uspořádání majetkových poměrů dlužníka, které je účelem konkursního řízení vyjádřeným v ustanovení § 1 odst. 1 ZKV, před zajištěním konkursního řízení po finanční stránce. Povinnost k úhradě zálohy na náklady konkursu by měla stíhat především věřitele, kteří navrhuje prohlášení konkursu.²¹

Zaplacení vyměřené zálohy na náklady konkursního řízení jinou osobou než tou, které byla tato povinnost soudem uložena, je v pořádku v případě, že osoba povinná o tom věděla a projevila se zaplacením zálohy třetí osobou souhlas. V takovém případě nejde o bezdůvodné obohacení ve formě majetkového prospěchu získaného plněním bez právního důvodu podle ustanovení § 451 odst. 1, 2 obč. zák. a povinnost zaplatit zálohu na konkurs je tím ze strany osoby povinné splněna.

3.1.3. Konkursní věřitelé a ochranná lhůta

Ochranná lhůta je právním institutem umožňujícím dlužníkovi, aby se v jejím průběhu pokusil vyřešit svou neuspokojivou finanční situaci a vyhnout se řešení svých problémů souvisejících s platební neschopností či předlužením v rámci konkursu. Soud ji povoluje na návrh dlužníka, považuje-li za pravděpodobnou možnost, že se majetkové

²¹ R 52/1998 (stanovisko NS), bod XII., str. 355

poměry dlužníka v rámci této doby alespoň částečně zlepši a k prohlášení konkursu buď nebude muset dojít nebo bude k dispozici více majetku k rozdělení mezi věřitele.

Podal-li věřitel návrh na konkurs, může dlužník do patnácti dnů od doručení tohoto návrhu soudem žádat, aby mu byla povolena ochranná lhůta. Dlužník v návrhu na povolení ochranné lhůty musí kromě jiných povinných náležitostí uvést i seznam svých věřitelů a výši jejich pohledávek. Takto uvedeným věřitelům a rovněž i těm, kteří k řízení přistoupili v době ochranné lhůty, přiznává zákon o konkursu a vyrovnání postavení věřitelů včetně práva na doručení usnesení o prohlášení konkursu.

V průběhu ochranné lhůty vykonávají konkursní věřitelé své oprávnění prostřednictvím věřitelských orgánů. Zákon ukládá soudu povinnost svolat schůzi věřitelů, povolil-li dlužníkovi ochrannou lhůtu. Na schůzi si konkursní věřitelé zvolí věřitelský výbor, který má právo být informován dlužníkem o opatřeních, která činí po dobu ochranné lhůty. Souhlas věřitelského výboru je následně vyžadován například k tomu, aby soud mohl prodloužit základní tříměsíční dobu ochranné lhůty k žádosti dlužníka o další tři měsíce. Věřitelský výbor rovněž může soudu navrhnout, aby pod sankcí neúčinnosti zakázal dlužníkovi činit některé právní úkony úplně nebo jejich účinnost podmínil předchozím souhlasem výboru.

Po dobu ochranné lhůty nemohou věřitelé až na výjimky vyjmenované v ZKV vymáhat na dlužníkovi své pohledávky prostřednictvím výkonu rozhodnutí; pokud již dříve podali návrh na výkon rozhodnutí, okamžikem vyvěšení usnesení o povolení ochranné lhůty na úřední desce soudu se vykonávací řízení přerušuje.

3.2. Přihlášky pohledávek věřitelů a jejich podávání

Podání přihlášky do konkursu je pro věřitele základním předpokladem, jak se mohou v rámci konkursního řízení domáhat uspokojení své pohledávky vůči úpadci. Přihlásí-li věřitel svou pohledávku do konkursního řízení, dosáhne tím, co se lhůt pro promlčení či prekluzi práv týče, stejných účinků, jako uplatněním svého práva u soudu. Do konkursu musí svou pohledávku přihlašovat i ten věřitel, který návrh na prohlášení konkursu podal nebo který k němu přistoupil. „Návrh na prohlášení konkurzu tedy nestačí k tomu, aby věřitel byl

pokládán za konkursního věřitele.“²² Jak říká Prof. JUDr. František Zoulík: „Může ji (příhlášku) podat každý, kdo o sobě tvrdí, že má proti dlužníkovi pohledávku. Podáním přihlášky se stane konkursním věřitelem, neboť uplatnil svůj nárok (§ 7 KV). Dikce § 20 odst. 1 KV, v níž je použito obratu, že “konkursní věřitelé přihlásí své pohledávky“, je tudíž v tomto směru nepřesná. (Vzbuzuje dojem, jako by přihlášku mohl podat až ten, kdo již konkursním věřitelem je, což je situace nereálná.) Od práva podat přihlášku pohledávky (jako zvláštního případu žalobního práva) je třeba rozlišovat problematiku aktivní legitimace, tj. právního stavu, kdy procesní subjekt uplatňující právo je skutečně jeho nositelem. Její nedostatek vede při uplatnění mimo konkurs k zamítnutí žaloby; v konkursu je pak předmětem incidenčního sporu, vyvolaného popřením pohledávky (§ 23 KV).“²³

Usnesení o prohlášení konkursu na dlužníka musí kromě jiných skutečností (označení úpadce, údajů o soudem jmenovaném správci konkursní podstaty a výzvy pro úpadcovy dlužníky, aby plnění ze svých závazků poskytovali nikoli úpadci, ale správci konkursní podstaty) obligatorně obsahovat výzvu adresovanou věřitelům, aby ve stanovené lhůtě přihlásili u konkursního soudu všechny své pohledávky. Délka doby určené pro podávání přihlášek musí být soudem stanovena v rozmezí třiceti dnů až tří měsíců (výjimečně lze přezkoumat i přihlášky došlé po přihlašovací lhůtě – viz. níže). Na základě zmíněné výzvy musí věřitelé kromě svých pohledávek za úpadcem rovněž sdělit, jaká zajišťovací práva budou uplatňovat na věcech, právech či pohledávkách úpadce. Věřitelé jsou povinni uvést, které z jejich pohledávek jsou zajištěny, o jaký druh zajištění se jedná, jaký je právní důvod vzniku zajišťovacího práva, a označit předměty, jež jsou zajišťovacím právem zatíženy. Věřitelé přihlašují i ty své pohledávky, o nichž se právě vede soudní řízení nebo pro jejichž vymáhání byl nařízen výkon rozhodnutí. Pokud chtějí věřitelé uplatnit nárok na oddělené uspokojení nebo na přednostní pořadí při rozvrhu, musí tak učinit v rámci přihlášky do konkursu. Je-li pohledávka, kterou věřitel přihlašuje vykonatelná, má být tato její vlastnost doložena listinami. Dokázat vykonatelnost pohledávky není nezbytně nutné již v přihlášce, postačí prokáže-li věřitel tuto skutečnost nejpozději při přezkumném řízení.

Přihlášky pohledávek je třeba podat u soudu ve dvojím vyhotovení, přičemž jeden opis je určen pro soud a druhý pro správce konkursní podstaty. Podle judikatury je přihláška věřitele do konkursu podáním, které kromě zvláštních náležitostí stanovených v ZKV musí

²² Pohl, T.: Zákon o konkursu a vyrovnání krok za krokem, Praha, Prospektrum spol. s.r.o. 2000, str. 199

²³ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 133-134

splňovat i obecné náležitosti pro podání podle občanského soudního řádu²⁴. Mezi obligatorní náležitosti, které musí přihláška obsahovat, náleží uvedení právního důvodu a výše každé přihlašované pohledávky. K přihlášce je rovněž nezbytné přiložit kopie listin, které dokazují existenci jednotlivých pohledávek věřitele. Právními důvody jsou myšleny skutkové okolnosti, z nichž existence pohledávky vyplývá. Co se týče vyčíslení výše pohledávky, nebývá to problém u většiny peněžitých pohledávek, avšak u peněžitých pohledávek neurčité výše a u nepeněžitých pohledávek musí věřitel jejich hodnotu sám posoudit a vyjádřit ji v penězích. Pokud má věřitel peněžitou pohledávku, která měla být plněna v cizí měně, musí hodnotu své pohledávky přepočítat na měnu českou, a to podle kursu, který byl Českou národní bankou vyhlášen pro den, kdy byl na dlužníka prohlášen konkurs. Takto vypočtenou výši pohledávky může přihláškou uplatnit. K pohledávkám, jejichž výši věřitel nevyčísil, se nepřihlíží; o tom však musí být věřitel předem poučen (viz. níže). Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí R 74/2000 vyslovil názor, že „konkursní věřitel může až do přezkoumání jím přihlašované pohledávky, dokud jeho pohledávka není zjištěna nebo účinně popřena (co do pravosti, výše nebo pořadí), měnit jak skutečnosti, na nichž se pohledávka zakládá, tak výši nebo pořadí pohledávky...“²⁵

Svou pohledávku musí do konkursu přihlásit i osoby, které v době určené pro podávání přihlášek do konkursu ještě nejsou věřiteli úpadce, ale později (po skončení doby pro podávání přihlášek) se jimi pravděpodobně stanou. Jsou to ti, jejichž pohledávka vůči věřiteli je vázána na podmínku. Konkrétně jde o ručitele úpadce, kteří mají povinnost plnit dluh věřiteli úpadce, nesplní-li jej úpadce sám. Dále jsou to zástavní dlužníci, jejichž věcmi je na základě zástavní smlouvy zajištěna pohledávka třetí osoby vůči úpadci, a v případě, že úpadce nesplní svůj dluh včas, může věřitel úpadce dosáhnout uspokojení z výtěžku zpeněžení zástavy. V obou případech ke vzniku pohledávky za úpadcem může dojít až po uplynutí doby k podávání přihlášek do konkursu, a tak je nutné přihlásit takovou možnou budoucí pohledávku již před jejím vznikem. Kdyby tyto osoby s podmíněnou budoucí pohledávkou nepodaly přihlášku v době určené pro její podání a čekaly by s jejím podáním až na dobu vlastního vzniku jejich pohledávky vůči úpadci, nevzniklo by jim při zmeškání lhůt právo na uspokojení jejich pohledávek v konkursu.

²⁴ Krčmář, Z.: Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání, Aktualizovaný text zákona s judikaturou, Praha, ASPI, a.s. 2005, str.: 91, 255 a n. (komentář k R 74/2000)

²⁵ Krčmář, Z.: Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání, Aktualizovaný text zákona s judikaturou, Praha, ASPI, a.s. 2005, str.: 91, 477 a n. (komentář k R 93/2001)

Příhlášky do konkursu se adresují konkursnímu soudu, který jednu kopii přihlášky včetně příloh předá správci konkursního majetku. V případě, že některé přihlášky nejsou úplné nebo trpí vadami, pro které nemohou být přezkoumány, zašle správce věřitelům, kteří je podali, výzvu ke zjednání nápravy. Věřitelé pak mají patnáct dnů od doručení výzvy na opravu či doplnění svých přihlášek. Správce věřitele připojí k výzvě instrukce, jak postupovat při doplnění či odstranění vad a také poučení o následku, který nastane, nebude-li náprava zjednána. K pohledávkám, jejichž přihlášky nebyly ve lhůtě opraveny či doplněny, stejně jako k těm, jejichž hodnota nebyla ani po výzvě správce vyčíslena, se totiž při přezkumu nepřihlíží.

Správce konkursní podstaty vytvoří na základě obdržených přihlášek seznam pohledávek, který následně předloží soudu. Správce u jednotlivých pohledávek uvede, zda je uznává nebo popírá, a ve druhém případě také důvod popření dané pohledávky. Správce posuzuje důvodnost uplatněných nároků na základě obchodních knih a jiných dokladů úpadce, přihlíží také k tomu, jak se k sepsaným pohledávkám vyjádří sám úpadce. V seznamu u jednotlivých věřitelů nesmí chybět jejich jméno a bydliště, jsou-li fyzickými osobami, obchodní firmu nebo název, sídlo a identifikační číslo, jsou-li osobami právnickými, popř. další údaje nezbytné pro jejich identifikaci, a také důvod a výši pohledávek daných věřitelů. Uvádí se také třída, do níž z hlediska rozvrhu konkursní věřitel patří, popř. že jde o odděleného věřitele. U oddělených věřitelů je navíc nutno označit věc, právo nebo pohledávku, kterou je jejich pohledávka zajištěna. Některé pohledávky správce do seznamu nezařazuje. Jedná se o pohledávky, jejichž přihlášky nebyly i přes výzvu doplněny či opraveny, pohledávky, jejichž hodnota zůstala nevyčíslena, pohledávky, jejichž přihláška byla podána později než dva měsíce od prvního přezkumného jednání, pohledávky vyloučené zákonem z uspokojení (viz. níže) a pohledávky za podstatou (viz. níže). Správce kromě pohledávek včas přihlášených přezkoumá i pohledávky, jejichž přihláška byla podána pozdě. Není-li to možné (vzhledem k termínu nařízeného přezkumného jednání), nařizuje pro tyto pohledávky soud zvláštní přezkumné jednání. K pohledávkám, jejichž přihláška byla podána až po uplynutí dvou měsíců od prvního přezkumného jednání, se nepřihlíží; správce vyrozumí věřitele o tom, že se k jeho pohledávce nepřihlíží a že její přihlášení do konkursu nemá účinky shodné s jejím uplatněním u soudu. Do seznamu přihlášených pohledávek a do listin, které je dokládají, mají účastníci řízení, tedy konkursní věřitelé a úpadce, právo nahlížet.

3.3. Přezkum věřiteli přihlášených pohledávek a jeho výsledky

Přezkoumání přihlášených pohledávek se děje na přezkumném jednání nařízeném soudem. Jednání se nutně musí účastnit úpadce a správce konkursní podstaty. Oba proto dostávají předvolání k přezkumnému jednání do vlastních rukou s poučením o nezbytnosti jejich účasti na jednání. Při jednání mají účastníci řízení, tedy konkursní věřitelé a úpadce, právo popírat pravost, výši i pořadí všech přihlášených pohledávek, i těch které byly přihlášeny po lhůtě určené k přihlašování, ale správce je již stačil přezkoumat. Pro pohledávky, které správce nepřezkoumal do doby přezkumného řízení, ale které byly přihlášeny do dvou měsíců od jednání, na němž se pohledávky přezkoumávají, soud nařídí zvláštní přezkumné jednání. Konkursní věřitelé, jejichž pohledávka je přezkoumávána až na zvláštním přezkumném jednání, nemohou popírat pravost, výši nebo pořadí pohledávek přezkoumávaných při dřívějších přezkumech. Zato věřitelé, jejichž pohledávka již byla při některém z jednání přezkoumána, mohou nově přihlášené pohledávky popírat

Pohledávka, věřitelem řádně do konkursu přihlášená, se pokládá za zjištěnou v případě, že ji správce konkursní podstaty uznal a zároveň ji nepopřel žádný z konkursních věřitelů. Popírat existenci pohledávky může rovněž úpadce. Jeho popření se však projeví pouze jako poznámka u pohledávky v seznamu přihlášených pohledávek. Jistý vliv však bude mít výslovné úpadcovo popření existence věřitelovy pohledávky po zrušení konkursu. Podle ustanovení § 45 odst. 2 ZKV totiž platí, že na základě seznamu přihlášek lze pro zjištěnou pohledávku, kterou úpadce výslovně nepopřel, vést po zrušení konkursu výkon rozhodnutí na úpadcovo jmění. Exekučním titulem je v takovém případě seznam přihlášených pohledávek. Tudíž, nebyla-li pohledávka, která byla uznána správcem a nebyla popřena žádným z konkursních věřitelů, ale byla zpochybněna úpadcem, zcela uhrazena v rámci konkursního řízení, nebude možno bez dalšího vést výkon rozhodnutí na majetek dlužníka po skončení konkursního řízení podle uvedeného titulu.

Popřením pohledávky věřitele se pohledávka přihlášená do konkursu stane spornou. Právo popírat existenci přihlášené pohledávky mají tři subjekty: správce konkursní podstaty, úpadce a konkursní věřitelé. Popírá-li pohledávku správce konkursní podstaty, je povinen uvést, z jakého důvodu tak činí. Úpadce a konkursní věřitelé mohou popírat pohledávky co do pravosti, výše a pořadí.

Pohledávka se po přezkumu nepokládá za zjištěnou, byla-li popřena správcem konkursní podstaty nebo některým z konkursních věřitelů. O důsledcích popření pohledávky úpadcem bylo pojednáno výše. Další postup ohledně popřených pohledávek se liší podle toho, zda jde o pohledávky vykonatelné nebo nevykonatelné.

3.3.1. Popření nevykonatelné pohledávky

U nevykonatelných pohledávek společně platí, že tím, kdo musí prokazovat existenci přihlášené pohledávky, je sám přihlašovatel. Přihlašující věřitel tak musí podat žalobu buď proti správci konkursní podstaty, popřel-li pohledávku jen on, nebo proti konkursnímu věřiteli (konkursním věřitelům), který užil svého práva popírat cizí pohledávku. V případě, že pohledávku popřel jak správce konkursní podstaty, tak i některý věřitel (někteří věřitelé), budou žalovanými v incidenčním sporu všechny takovéto osoby. Věřitel pohledávky, která zůstala sporná co do pravosti, výše nebo pořadí, podává určovací žalobu proti popírajícím osobám u soudu, který konkurs prohlásil. V žalobě může věřitel svůj nárok opírat jen o právní důvod, který již dříve uvedl v přihlášce do konkursu, popř. který uplatnil při přezkumném jednání. Rovněž nemůže v žalobě žádat více, než na kolik v přihlášce do konkursu vyčíslil svou pohledávku. O pořadí pohledávky rozhoduje vždy soud.

K podání určovací žaloby, týkající se uplatnění nevykonatelné pohledávky popřené konkursním věřitelem (konkursními věřiteli), stanoví správce věřiteli třicetidenní lhůtu. Současně věřitele poučí o následku zmeškání této lhůty. Pokud totiž věřitel žalobu nepodá včas, nelze nadále k popřené nevykonatelné pohledávce přihlížet.

Správce konkursní podstaty je oprávněn popřít celou nevykonatelnou pohledávku, nebo popírat jen její výši či jen její právní důvod. O tom, že popřel pohledávku, správce sám informuje konkursního věřitele a vyzve ho, aby svůj nárok, jeho výši nebo právní důvod, uplatnil do třiceti dnů u soudu. Pokud by k uplatnění nároku v termínu nedošlo, nebylo by možno k nároku, jeho výši nebo právnímu důvodu přihlížet.

3.3.2. Popření vykonatelné pohledávky

V případě popření vykonatelné pohledávky musí ten, kdo pohledávku zpochybnil, uplatnit své popření u soudu, tedy buď správce konkursní podstaty nebo konkursní věřitel (věřitelé). Žaloba se rovněž podává u soudu, který konkurs prohlásil.

Popřel-li vykonatelnou pohledávku konkursní věřitel, stanoví mu správce konkursní podstaty třicetidenní lhůtu k tomu, aby určovací žalobu podal. Zároveň věřitele poučí o následku, který nastane, nebude-li určovací žaloba podána včas, tedy že popřená vykonatelná pohledávka bude považována za zjištěnou. Pokud to byl správce konkursní podstaty, kdo popřel vykonatelnou pohledávku, stanoví mu zákon rovněž třicetidenní lhůtu k tomu, aby uplatnil své popření u soudu. Sankcí za nepodání žaloby ve lhůtě je, že bude nutno považovat popřený vykonatelný nárok za zjištěný.

Správce má oprávnění dodatečně přehodnotit své rozhodnutí popírat pohledávku přihlášenou věřitelem do konkursu. Může totiž pohledávku, kterou popřel pouze on a žádný jiný z věřitelů, dodatečně písemně uznat, a to i poté, co přezkumné jednání již proběhlo. Uznání správce provede vůči konkursnímu soudu. Soud vydá o uznání usnesení, které se doručuje správci a konkursnímu věřiteli, jehož pohledávku správce dodatečně uznal. Dodatečné uznání pohledávky správce má za následek to, že se uznaná pohledávka nadále považuje za zjištěnou.

Rozhodnutí konkursního soudu, který rozhoduje o určovací žalobě podané na základě popření přihlášené pohledávky, jsou účinná vůči všem konkursním věřitelům. Na základě rozhodnutí soudu o určovací žalobě správce upravuje seznam pohledávek přihlášených do konkursu. Účastník, který uspěl ve sporu o pravost, výši či pořadí pohledávky, má podle zákona povinnost bez zbytečného odkladu vyrozumět správce o výsledku sporu, což se uplatní především v situaci, kdy pohledávku popíral pouze konkursní věřitel (konkursní věřitelé) a správce nebyl účastníkem incidenčního řízení.

Co se týče nákladů řízení, které vzniknou konkursnímu věřiteli, který popřel pohledávku jiného věřitele, pak v případě, že pohledávku zároveň s ním popřel i správce konkursní podstaty, platí, že jeho náklady řízení se počítají mezi náklady konkursní podstaty. V případě, že pohledávku popřel jen konkursní věřitel, pak má nárok na náhradu nákladů z podstaty, pokud se na základě výsledku sporu dostalo konkursní podstatě nějakého prospěchu

z vedení sporu. To však neplatí, byly-li mu náklady řízení nahrazeny tím, komu byla povinnost uhradit náklady řízení uložena.

3.3.3. Spory vyvolané konkursem

Řízení, ke kterým dochází na základě zmíněných určovacích žalob, jsou jedním z druhů incidenčních řízení, tedy řízeními (či spory) vyvolanými konkursem. V řízení incidenčním bývají řešeny sporné otázky, které nejsou přímým objektem konkursního řízení samotného, ale jde o otázky, které se vyskytly v jeho průběhu, a pro další postup v konkursu musí být vyřešeny. Konkursní soud má právo řadu problémů řešit sám v rámci vedení konkursního řízení, ale u některých z nich zákon předpokládá, že budou rozhodnuty ve zvláštním samostatném řízení. Účastníky incidenčních řízení, nebo-li také incidenčních sporů, mohou být jednak účastníci konkursního řízení, mohou to však být i osoby, které účastníky nejsou.

Mezi druhy incidenčních řízení patří spory o existenci, výši a pořadí pohledávek věřitelů řešené na základě již zmíněných určovacích žalob, dále řízení týkající se vyloučení majetkových hodnot z konkursní podstaty, která jsou zahajována vylučovací (excindační) žalobou, či rozhodování o odporovatelnosti právních úkonů a další.

Jedním z druhů incidenčních řízení, ke kterým dochází v rámci konkursního řízení, je i žaloba na vyloučení věci z majetku konkursní podstaty. Do konkursní podstaty se totiž podle ustanovení § 18 odst. 2 ZKV sepisují i věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty, které nenáleží úpadci, ale které mají být zpeněženy. Při pochybnostech, zdali konkrétní věc, právo nebo jiná majetková hodnota náleží do podstaty, učiní správce v soupisu konkursní podstaty u takové položky poznámku, a to buď o nárocích uplatněných k majetkové hodnotě jinými osobami nebo o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení majetkové hodnoty do soupisu. Soud pak uloží tomu, kdo tvrdí, že sepsaná majetková hodnota se ocitla v soupisu neoprávněně, tedy především tomu, kdo k majetkové hodnotě uplatňuje právo nepřipouštějící její zpeněžení (např. právo vlastnické či spoluvlastnické), aby v určené lhůtě podal žalobu proti správci. Není-li včas podána vylučovací žaloba (neboli žaloba excindační), platí nevyvratitelná právní domněnka, podle níž byla věc, právo nebo jiná majetková hodnota do soupisu pojata oprávněně.

Ve sporech vyvolaných konkursem, tedy v tzv. incidenčních sporech, rozhodují v prvním stupni krajské soudy jak vyplývá z ustanovení § 9 odst. 3 písm. t) o.s.ř. O odvoláních proti rozhodnutím v těchto sporech rozhodují ve druhém stupni soudy vrchní, a to podle ustanovení § 10 odst. 2 o.s.ř. Místní příslušnost soudu pro spory konkursem vyvolané se řídí příslušností soudu, u něhož konkursní řízení, z něhož incidenční spor vznikl, probíhá. V tomto případě se užije pravidlo vyjádřené v ustanovení § 88 písm. i) o.s.ř.

Obecně o incidenčních řízeních platí, že: „Existence incidenčních sporů komplikuje průběh konkursního řízení, a to jak z hlediska časového, tak věcného. Některé právní řády proto stanoví, že jsou řešeny v rámci konkursního řízení; v našem právním řádu tomu tak není, ale příslušnost soudu ohledně nich se kryje s příslušností k řízení konkursnímu.“²⁶ V nové úpravě českého úpadkového práva má mít konkursní soudce stanoven širší okruh sporných otázek, které se v konkursu vyskytují, o kterých bude moci sám rozhodnout.

Velký význam pro určení majetku spadajícího do konkursní podstaty, z níž jsou uspokojováni konkursní věřitelé, jsou řízení vztahující se k jednomu z účinků prohlášení konkursu, a to k zániku společného jmění úpadce a jeho manžela v den prohlášení konkursu. V případě, že soud prohlásí konkurs na fyzickou osobu, která má se svým manželem majetkové poměry upraveny podle ustanovení občanského zákoníku o společném jmění manželů, je třeba, aby bylo provedeno vypořádání majetku a zjištěno, co náleží do konkursní podstaty úpadce. Vypořádání je nutno provést i tehdy, jestliže manželé v minulosti společné jmění manželů měli, ale zaniklo již před prohlášením konkursu a nebylo dosud vypořádáno, anebo pokud došlo ke zúžení společného jmění manželů smlouvou nebo soudem a majetek nebyl do prohlášení konkursu vypořádán. Ve sporech o vypořádání společného jmění nebo jiného majetku manželů rozhodují okresní soudy.

²⁶ Winterová, A. a kolektiv: Civilní právo procesní, 2. aktualizované a přepracované vydání, Praha, Linde Praha a.s. 2002, str. 605

3.4. Uspokojování pohledávek věřitelů v konkursním řízení

3.4.1. Konečná zpráva a rozvrhové usnesení

V průběhu konkursního řízení jsou konkursní věřitelé průběžně informováni správcem konkursní podstaty o tom, jak se mu daří zpeněžovat majetek konkursní podstaty. Podle ustanovení § 29 odst. 1 ZKV předloží správce po zpeněžení majetku konkursní podstaty zprávu soudu a vyúčtuje rovněž svou odměnu a výdaje. Soud tuto konečnou zprávu o zpeněžení majetku a o vyúčtování odměny a výdajů přezkoumává a po odstranění případných nejasností informuje o existenci zprávy a vyúčtování konkursní věřitele. Současně je upozorní na jejich právo podávat proti zprávě a vyúčtování námitky, a to do patnácti dnů od jejich vyvěšení na úřední desce soudu.

Konečná zpráva a vyúčtování se projednávají při soudním jednání, k němuž je obeslán správce konkursní podstaty, úpadce, konkursní věřitelé, kteří podali námitky a také věřitelský výbor. O konečné zprávě a vyúčtování rozhoduje soud usnesením, které se doručuje osobám zmíněným v minulé větě a kromě tohoto se vyvěšuje na úřední desce soudu.

Pokud není podáno proti usnesení, kterým došlo ke schválení konečné zprávy a vyúčtování odměny a výdajů správce, odvolání, popřípadě je-li o podaném odvolání již rozhodnuto, a usnesení nabylo právní moci usnesení, předloží správce konkursní podstaty soudu návrh na rozvrh výtěžku prodeje konkursní podstaty a upravený seznam přihlášek věřitelů. Z tohoto seznamu by mělo být již patrné, jaké bude procento uspokojení pohledávek konkursních věřitelů, a tedy i výše částek připadajících na jednotlivé pohledávky.

Soud přezkoumává návrh na rozvrh z hlediska jeho věcné správnosti a následně vydá rozvrhové usnesení, které se doručuje správci a účastníkům řízení, tedy úpadci a konkursním věřitelům, s výjimkou těch věřitelů, jejichž nároky již byly plně uspokojeny v průběhu řízení. Usnesení se také vyvěšuje na úřední desce soudu, což je důležité z hlediska plynutí třicetidenní lhůty pro podání odvolání proti rozvrhovému usnesení, která počíná běžet právě ode dne vyvěšení.

Částečný rozvrh

Ještě před schválením konečné zprávy může správce konkursní podstaty se souhlasem věřitelského výboru navrhnout soudu, aby byl povolen částečný rozvrh. Podmínkou je, že to umožňuje stav zpeněžení konkursní podstaty a zároveň že by tím nebylo ohroženo provedení rozvrhu. V případě povolení částečného rozvrhu, se jak v konečné zprávě tak v konečném rozvrhu uvede, v jakém rozsahu byly pohledávky věřitelů uspokojeny splněním částečného rozvrhu. K částečnému rozvrhu JUDr. Tomáš Pohl uvádí: „Ve skutečnosti půjde o jakési „zálohování“ věřitelů. Praktický bude tento postup pouze v případě, kdy výtěžek z konkursní podstaty bude natolik bonitní, že zde nebude obava o zkrácení konkursních věřitelů, především vyšších tříd.“²⁷

3.4.2. Uspokojení pohledávek konkursních věřitelů podle rozvrhu

Podle pravomocného rozvrhového usnesení se uspokojují nejprve dosud nezaplacené pohledávky za podstatou a pracovní nároky uvedené v ustanovení § 31 ZKV, přičemž tyto nároky mají rovnocenné postavení. Pokud výtěžek zpeněžení podstaty nestačí na uspokojení veškerých těchto pohledávek, uspokojují se nejprve v plné výši hotové výdaje a odměna správce, poté náklady spojené s udržováním a správou podstaty, následně soudní poplatek za konkurs a posléze pohledávky výživného ze zákona. Nejsou-li při rozvrhu uspokojeny náklady spojené s udržováním a správou podstaty, včetně nároku správce na odměnu a úhradu hotových výdajů, je možno tyto nároky uspokojit ze zálohy na náklady konkursu, a to v poměru, který určuje soud.

Zbylé pohledávky za podstatou a pracovní nároky dle ustanovení § 31 ZKV se uspokojují, pokud výtěžek zpeněžení neumožní jejich uspokojení v plné výši, poměrně. „Poměrné uspokojování se uskutečňuje tak, že se sečtou veškeré zbylé pohledávky a vydělí se jednotlivými přihlášenými pohledávkami. To znamená, že každá pohledávka obdrží určité procento ve vztahu k celku. Toto procento se pak použije při výpočtu podílu z finančních prostředků, které lze použít na uspokojení pohledávek. Podaří-li se takto uspokojit přednostní pohledávky podle § 32 odst. 1 zákona a zbudou-li zároveň ještě finanční prostředky z prodeje konkursní podstaty, postupuje uspokojení pohledávek podle jednotlivých tříd.“²⁸

²⁷ Pohl, T.: Zákon o konkursu a vyrovnání krok za krokem, Praha, Prospektrum spol. s.r.o. 2000, str. 162

²⁸ Pohl, T.: Zákon o konkursu a vyrovnání krok za krokem, Praha, Prospektrum spol. s.r.o. 2000, str. 169

Ze zbývajícího výtěžku ze zpeněžení konkursní podstaty připadá třicet procent částky na pohledávky první třídy a sedmdesát procent částky na pohledávky druhé třídy. Pohledávkami první třídy jsou nároky úpadcových zaměstnanců z pracovněprávních vztahů vzniklé v posledních třech letech před prohlášením konkursu s výjimkou pohledávek podle ustanovení § 31 odst. 3 ZKV, dále nároky z penzijního připojištění se státním příspěvkem a pohledávky výživného ze zákona. Ostatní pohledávky jsou pohledávkami druhé třídy.

Pokud by nebyl v první třídě vyčerpán obnos pro uspokojení pohledávek náležejících do této třídy, přesouvá se do třídy druhé. Pokud však není možné sumou určenou pro uspokojení pohledávek první třídy plně uspokojit pohledávky sem náležející, uspokojují se poměrně a neuspokojené části pohledávek se přesouvají k uspokojení do druhé třídy.

Zvláštní úprava platí pro pohledávky z podřízených dluhopisů a pohledávky, které jsou vázány na stejnou nebo obdobnou podmínku podřízenosti. Tyto pohledávky se uspokojují podle svého pořadí, ale až po uspokojení všech ostatních pohledávek.

3.4.3. Ochrana zaměstnanců úpadce

V případě, že dlužník má zaměstnance, jimž neuspokojuje jejich mzdové nároky, může dojít k situaci, kdy zaměstnanci jako věřitelé podají na svého zaměstnavatele návrh na prohlášení konkursu. Ať už je návrh na prohlášení konkursu podán zaměstnanci dlužníka, jinými věřiteli nebo dlužníkem samotným, mají zaměstnanci šanci dosáhnout uspokojení svých nároků souvisejících s odměnou za svou práci jiným způsobem, než se přihlásit jako věřitelé do konkursu. S účinností od 1. července 2000 je to možné na základě zákona č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů.

Podle uvedeného zákona má zaměstnanec právo na uspokojení svých splatných mzdových nároků, které mu zaměstnavatel, který je v platební neschopnosti nevyplatil. Zákon však (analogicky jako zákon o konkursu a vyrovnání) nelze použít na dlužníky – zaměstnavatele, pokud jimi jsou právnické osoby zřízené zákonem, jestliže stát převzal jejich dluhy nebo se za ně zaručil, na územní samosprávné celky, a navíc i na právnické či fyzické osoby mající sídlo či místo podnikání v zahraničí, které vysílají své zaměstnance pracovat do České republiky (ustanovení § 2 zákona č. 118/2000 Sb.). Platební neschopností se zde

rozumí stav, kdy zaměstnavatel neuspokojil splatné mzdové nároky zaměstnanců a tento stav počíná dnem, který následuje po dni, kdy na zaměstnavatele byl podán návrh na konkurs.

Základním předpokladem pro to, aby zaměstnanec mohl žádat uspokojení svých mzdových nároků, je existence návrhu na prohlášení konkursu na jeho zaměstnavatele. Zaměstnanec žádá o uspokojení svých mzdových nároků úřad práce, přičemž mzdovými nároky jsou mzda (plat), její náhrady a odstupné z pracovního poměru nebo odměna (případně její náhrada) z dohody o pracovní činnosti, které zaměstnavatel nevyplatil. Zaměstnancem oprávněným žádat ochranu podle tohoto zákona je fyzická osoba, která pracuje pro zaměstnavatele na základě sjednaného pracovního poměru nebo na základě dohody o pracovní činnosti v době podání návrhu na konkurs nebo jejíž pracovní poměr (popř. dohoda o pracovní činnosti) skončil v době šesti měsíců před podáním návrhu.

Úřady práce mají povinnost (§ 4 odst. 4 zák. č. 118/2000 Sb.) informovat na svých úředních deskách o zaměstnavatelích, jejichž zaměstnanci mohou u úřadu práce písemně žádat o své mzdové nároky a zároveň určují lhůty pro uplatnění nároků; délka lhůty však nesmí překročit tři měsíce od zveřejnění informace na úřední desce. Pokud v uvedené lhůtě konkursní soud návrh na konkurs zamítne nebo dříve prohlášený konkurs zruší, je možné uplatnit své právo jen do právní moci soudního rozhodnutí. Poté, co úřad práce obdrží žádost zaměstnance, vyzve zaměstnavatele (popř. správce konkursní podstaty, pokud na dlužčího zaměstnavatele byl v průběhu doby konkurs prohlášen a jeho oprávnění přešla na správce), aby se k uplatněným nárokům vyjádřil. Podle toho, zda údaje poskytnuté zaměstnavatelem (popř. správcem) souhlasí s nároky uplatněnými zaměstnancem, se liší další postup úřadu práce. Pokud se údaje shodují, úřad práce vyplatí zaměstnanci žádanou částku. Rozcházejí-li se tyto údaje co do výše nároku, vyplatí úřad práce jen tolik, kolik je prokázáno, jinak minimální mzdu. Neshodují-li se údaje v době, za kterou je právo uplatněno, vyplatí se jen částky za nesporná období. Povinností úřadu práce je oznámit konkursnímu soudu nebo správci konkursní podstaty, které nároky a v jaké výši uspokojil.

Rozsah uplatňovaných mzdových nároků je omezen, jednak časově (mzdové nároky za nejvýše tři měsíce v období šesti měsíců před měsícem, v němž byl podán návrh na konkurs), jednak maximální částkou, kterou lze jednomu zaměstnanci vyplatit za jeden uplatněný měsíc. Tato maximální částka je jedním a půl násobkem tzv. rozhodné částky stanovené každoročně Ministerstvem práce a sociálních věcí formou vyhlášky. Na období od 1. května 2005 do 30. dubna 2006 byla vyhláškou č. 188/2005 Sb. rozhodná částka stanovena

ve výši 18 035 Kč; nejvyšší vyplacená částka za jeden měsíc je tedy 27052,50 Kč, absolutní částka vyplacená jednomu člověku může tedy činit až 81157,50 Kč. Pokud nebyly mzdové nároky zaměstnance plně uspokojeny úřadem práce (například proto, že se nepodařilo odstranit pochybnosti o době a výši nároku žadatele nebo proto, že žádá mzdu za delší období a ve větší výši než je možné požadovat podle zákona č. 118/2000 Sb.) nebo zaměstnanec nepodal žádost řádně či vůbec, má stále možnost přihlásit se svou pohledávkou do konkursního řízení, za předpokladu, že byl konkurs prohlášen. Protože jde o pracovní nároky vyjmenované v ustanovení § 31 odst. 3 ZKV, může být jeho nárok uspokojen již v průběhu konkursu (§ 31 odst. 1 ZKV).

Zaměstnanci mohou podat návrh na konkurs na svého zaměstnavatele, jenž jim dluží odměnu za práci, a následně požádat o ochranu úřad práce. Takové řešení situace, kdy zaměstnavatel dluží zaměstnanci mzdu, je pravděpodobné, neboť jde o rychlejší způsob získání finančních prostředků (v případě nulového majetku dlužníka i způsob jediný). Vyplatí-li zaměstnancům úřad práce jimi požadované částky v plné výši, může v praxi dojít k situaci, kdy návrh na konkurs bude muset být usnesením soudu zamítnut pro neexistenci plurality věřitelů se splatnými pohledávkami. To by se mohlo negativně dotknout práv ostatních zaměstnanců, kteří nepodali žádost na úřad práce a počítali s tím, že konkurs bude prohlášen a oni svá práva uplatní v jeho rámci. Rovněž jiní věřitelé by se mohli rozhodnout nepřistoupit k návrhu na prohlášení konkursu a spoléhat, že konkurs prohlášen bude. Tento stav může nastat, rozhoduje-li soud prvního stupně a shledá, že hmotněprávní podmínka plurality věřitelů se splatnými pohledávkami není splněna, protože jejich pohledávky již zanikly; je také možné, že konkursní soud prvního stupně konkurs prohlásí, proti tomuto rozhodnutí bude podáno odvolání a soud druhého stupně rozhodnutí zruší a věc vrátí soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. V mezidobí úřad práce plně uspokojí mzdové nároky všech zaměstnanců - navrhovatelů a soudu prvního stupně, který bere za základ právního posouzení skutkový stav věci v době rozhodování o návrhu, nezbude při opětovném rozhodování než návrh zamítnout.

Poskytnutím ochrany zaměstnanci formou vyplacení částky se stává úřad práce věřitelem zaměstnavatele – dlužníka. Je-li na dlužníka prohlášen konkurs, musí se úřad práce jako každý jiný věřitel přihlásit se svou pohledávkou do konkursu. Ve skutečnosti úřady práce tuto svou povinnost opomíjejí a jejich pohledávky zůstávají mnohdy neuhrazeny. Přitom z dosavadních zkušeností vyplývá, že tato možnost bývá zaměstnanci, kterým zaměstnavatel

dlužní mzdu, využívána, neboť jde o mnohem rychlejší způsob, jak získat dlužné finanční prostředky než čekat na průběh konkursního řízení.

4. VĚŘITELSKÉ ORGÁNY

Zákon na několika místech ukládá povinnost správci podstaty, případně i soudu, pro realizaci konkrétních úkonů zjišťovat názor či vůli konkursních věřitelů jako skupiny osob, o jejichž práva v konkursu jde a kterým se proto musí dostat prostor k tomu, aby mohly ovlivňovat průběh řízení. Tato jejich práva zákon zajišťuje tím, že jednak ukládá povinnost v určitých případech svolat schůzi konkursních věřitelů, jednak v ustanovení § 11 ZKV stanoví povinnost ustavit věřitelský výbor, či alespoň zvolit zástupce věřitelů. Tyto věřitelské orgány jsou zvláštními procesními subjekty odlišnými od věřitelů, a nelze je proto pokládat za jejich zástupce. Nemohou jednat za věřitele v úkonech, v nichž zákon předpokládá iniciativu jednotlivých věřitelů (např. při přihlašování pohledávky věřitele)²⁹. Orgány mají svou působnost přesně určenou v ustanoveních ZKV. Věřitelskými orgány jsou schůze věřitelů, věřitelský výbor a zástupce věřitelů.

4.1. Schůze konkursních věřitelů

Schůze konkursních věřitelů je základní věřitelský orgán, který soud svolává, pokud zákon žádá, aby všichni věřitelé zvolili společný postup nebo zaujali kolektivní stanovisko v situacích, kdy zákon předvídá jejich určitou aktivitu. Schůzi tvoří všichni konkursní věřitelé, kteří uplatňují v konkursním řízení své nároky. Schůzi svolává konkursní soud buď z potřeby řešit situaci, která se vyskytla v řízení nebo tak učiní vždy, navrhne-li svolání správce konkursní podstaty či věřitelský výbor. Soud informuje věřitele o konání schůze, jejím datu a předmětu vhodným způsobem, za který je třeba považovat vyvěšení na úřední desce a publikaci v Obchodním věstníku³⁰. Schůze věřitelů je zvláštním procesním subjektem, odlišným od subjektů základních, tedy účastníků řízení, kterými jsou v konkursním řízení dlužník a věřitelé, a soudu. Z důvodu povahy schůze věřitelů jako zvláštního procesního subjektu je třeba považovat usnesení vzniklé hlasováním věřitelů na schůzi za procesní úkon tohoto subjektu.³¹

²⁹ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 74

³⁰ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 75

³¹ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 76

Účastnit se hlasování o jednotlivých otázkách mohou bez dalšího jen ti věřitelé, jejichž pohledávka byla zjištěna. Věřitelům, jejichž pohledávka nebyla zatím zjištěna, je sporná nebo podmíněná, může hlasování umožnit soud, který jim právo hlasovat podle okolností přizná nebo odepře. Proti takovému rozhodnutí soudu učiněnému v rámci dohlédací činnosti není odvolání přípustné a účinnost rozhodnutí je omezena – při hlasování na příští schůzi věřitelů bude soud v případě potřeby tuto otázku posuzovat zcela znovu.³²

Aby schůze věřitelů platně přijala usnesení nebo zvolila věřitelský výbor musí pro toto rozhodnutí hlasovat prostá většina věřitelů, kteří se účastní schůze nebo na schůzi jednájí prostřednictvím svého zástupce. Prostá většina se počítá nikoli podle počtu věřitelů, ale podle výše pohledávek věřitelů. Má-li tedy jeden z věřitelů pohledávku vyšší hodnoty, než součet výše pohledávek všech ostatních přítomných či zastoupených věřitelů, může je přehlasovat.

Schůze konkursních věřitelů je základním věřitelským orgánem s obecnou působností³³, který vykonává působnost věřitelského výboru či zástupce věřitelů, nejsou-li tyto orgány zvoleny nebo nevykonávají-li svou činnost řádně. Schůze věřitelů má právo, zvolit si výbor věřitelů nebo zástupce věřitelů jako další věřitelské orgány, které jsou ze zákona nadány vlastní působností. Za určitých okolností je volba výboru věřitelů zákonnou povinností schůze.

Schůze věřitelů je soudem povinně svolávána v souvislosti s povolením ochranné lhůty ve prospěch dlužníka. Schůze se účastní věřitelé, které dlužník uvedl v návrhu na povolení ochranné lhůty, věřitelé, kteří podali návrh na konkurs nebo k probíhajícímu řízení přistoupili. Tato schůze si volí věřitelský výbor, který během ochranné lhůty vykonává zákonem přiznaná oprávnění.

Je-li schůze věřitelů orgánem s obecnou působností, náleží jí rozhodovat o záležitostech, u kterých zákon předpokládá vyjádření postoje věřitelů, ale přímo neříká, jakou formou mají svůj názor prezentovat. A tak, je-li po prohlášení konkursu třeba souhlasu věřitelů k účinnosti smlouvy o fúzi úpadce nebo o převodu jmění na účastníka úpadce (ať již byla taková smlouva uzavřena před prohlášením konkursu a nenabyla dosud účinnosti (§ 14 odst. 1 písm. m) nebo byla-li taková smlouva uzavřena až po prohlášení konkursu (§ 14b)), vyjadřují věřitelé své mínění prostřednictvím schůze věřitelů. Rovněž jen schůze věřitelů

³² Krčmář, Z.: Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání, Aktualizovaný text zákona s judikaturou, Praha, ASPI, a.s. 2005, str.: 35 a n., 633 (komentář k SJ 159/2004)

³³ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 75

může odhlasovat návrh na zproštění dosavadního správce konkursní podstaty funkce a ustanovení správce nového.³⁴ Pokud by však konkursní soud měl závažné pochybnosti o důvodnosti tohoto rozhodnutí, může takový návrh schůze věřitelů zamítnout.

4.2. Věřitelský výbor

Věřitelský výbor je orgánem věřitelů voleným schůzí věřitelů. Povinnost zvolit si věřitelský výbor nastává, je-li počet konkursních věřitelů vyšší než padesát. V případě nižšího počtu věřitelů je možnost zvolit si výbor fakultativní, rovněž je možno zvolit si místo výboru svého zástupce. Povinně se věřitelský výbor volí také v případě povolení ochranné lhůty k žádosti dlužníka. Ať již jde o věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů, oba orgány jsou ustavovány za účelem procesní ekonomie. Soud při jejich zřízení nemusí zjišťovat názor jednotlivých věřitelů, ale jen těchto zvolených zástupců, což přispívá ke zrychlení konkursního řízení. Tento aspekt je důležitý obzvláště v dnešní době, kdy nejsou výjimkou konkursy s tisícovkami věřitelů a zjišťování jejich názorů je téměř nemožné.

Členy výboru a jejich náhradníky volí schůze věřitelů a jejich volbu potvrzuje konkursní soud. Ten také jako jediný může odvolat celý věřitelský výbor nebo některého z jeho členů, a to buď na základě vlastního uvážení nebo na základě podnětu ze strany správce konkursní podstaty či některého z konkursních věřitelů. Každý člen výboru má svého náhradníka. Náhradník nastupuje na místo zvoleného člena výboru v případě, že je člen, jehož zastupuje, soudem odvolán, nemůže svou funkci vykonávat nebo se jí vzdal, popřípadě proto, že se tento člen nemůže účastnit jednání věřitelského výboru či přestal být konkursním věřitelem. Na místo věřitele, který je členem věřitelského výboru a který svou pohledávku za úpadcem postoupil jiné osobě, nenastupuje automaticky tento nový věřitel, ale i v tomto případě již dříve zvolený náhradník.³⁵ Soud má právo naříditi schůzi věřitelů, aby zvolila nové členy výboru a doplnila tak počet jeho členů nebo může sám jmenovat celý nový věřitelský výbor či některé z jeho členů.

Počet členů věřitelského výboru se může pohybovat mezi třemi a devíti členy. Pro přesný počet se v každém jednotlivém případě rozhoduje na schůzi věřitelů, která volí jednak

³⁴ Krčmář, Z.: Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání, Aktualizovaný text zákona s judikaturou, Praha, ASPI, a.s. 2005, str.: 35, 547 (komentář k SJ 220/2002)

³⁵ Krčmář, Z.: Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání, Aktualizovaný text zákona s judikaturou, Praha, ASPI, a.s. 2005, str.: 37, 301 (komentář k R 49/2002)

členy výboru, jednak náhradníka každému členu. Aby nedocházelo k rovnosti hlasů při rozhodování výboru, volí se pravidelně lichý počet členů. Za členy výboru a náhradníky mohou být zvoleni konkursní věřitelé, a to jak fyzické, tak právnické osoby. V případě právnické osoby musí být soudu oznámeno, kdo za ni bude jednat. Možnost členství ve výboru je upřeno těm věřitelům, kteří jsou vedoucími pracovníky dlužnického subjektu nebo jsou to osoby těmto pracovníkům blízké³⁶. Zmíněné omezení se týká rovněž společníků úpadce vykonávajících funkci vedoucích pracovníků, je-li dlužnickým subjektem společnost s ručením omezením, komanditní společnost či veřejná obchodní společnost. V akciových společnostech platí toto omezení pro společníky působící v orgánech společnosti nebo vlastnících akcie v hodnotě desetiny základního jmění společnosti. Jen soud může v případě společníků obchodních společností, které se dostaly do úpadku, učinit výjimku a umožnit jim členství ve věřitelském výboru.

Věřitelský výbor se schází buď z vlastní iniciativy nebo jej svolá soud či správce konkursní podstaty. Členové si volí svého předsedu a místopředsedu. Výbor rozhoduje většinou hlasů svých členů, přičemž neúčastní-li se některý člen rozhodování výboru, zastupuje ho při rozhodování jeho náhradník. Za práci ve výboru náleží členům a náhradníkům náhrada nutných výdajů spojených s výkonem funkce a přiměřená odměna, o jejíž výši rozhoduje soud. Nutné výdaje i přiměřená odměna věřitele jsou pohledávkami za podstatou, a proto mohou být uspokojeny kdykoli v průběhu konkursu nebo nejpozději na začátku rozvrhu. Členové i náhradníci musí při ochraně zájmů věřitelů postupovat s odbornou péčí a odpovídají za škodu, která vznikne porušením jejich povinností, ať už povinností zákonných nebo těch, které jim uložil konkursní soud.

Povinností výboru věřitelů je chránit společné zájmy konkursních věřitelů. Výbor dohlíží na činnost správce konkursní podstaty a schvaluje výši a správnost jeho hotových výdajů, schvaluje výši a správnost nákladů spojených s udržováním a správou podstaty, plní úkoly stanovené ZKV nebo soudem a má právo podávat soudu návrhy týkající se průběhu řízení.

Působnost schůze věřitelů je stanovena na různých místech zákona o konkursu a vyrovnání. V případě již zmíněného povolení tříměsíční ochranné lhůty může být tato lhůta

³⁶ Osoby blízké ve smyslu § 116 zákona č. 40/1964, občanského zákoníku, tedy osoby příbuzné v řadě přímé, sourozenec, manžel a také jiné osoby v poměru rodinném či obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně považovala za újmu vlastní.

soudem na návrh dlužníka prodloužena opět o tři měsíce, pouze ale v tom případě, že s tím věřitelský výbor vysloví souhlas. Souhlas výboru je zde obligatorní podmínkou, bez níž soud sám nemůže kladně rozhodnout. Výbor může v průběhu ochranné lhůty navrhnout soudu, aby pod sankcí neúčinnosti vůči věřitelům zakázal dlužníkovi činit některé právní úkony nebo jejich účinnost podmínil předchozím souhlasem výboru. Výbor má právo být v průběhu ochranné lhůty dlužníkem informován o opatřeních, která činí k překonání úpadku, může být také dlužníkem vyzván k součinnosti při provádění některých opatření.

Věřitelský výbor může rozhodnout, že věřitelé mohou poskytnou správci konkursní podstaty zálohu k úhradě jeho nákladů. Poskytnutí zálohy musí schválit soud a věřitelé ji mohou správci poskytnout i opakovaně. Věřitelé mohou rovněž určit účel, k němuž je záloha určena. Jedná se o zálohu jiné povahy, než je záloha na náklady konkursu, jejíž zaplacení je povinností navrhovatele konkursu. Výbor je oprávněn schvalovat záměr správce konkursní podstaty, aby některé činnosti, ke kterým je správce povinen, za něj vykonala jiná osoby, jejíž odměna za práci bude hrazena z peněz konkursní podstaty.

Po prohlášení konkursu přechází na správce konkursní podstaty řada povinností a oprávnění dříve náležejících úpadci. Aby však správce mohl učinit některé kroky musí mít předchozí souhlas věřitelského výboru. Jedná se o případ, kdy správce v rámci právních úkonů činěných k provozování podniku potřebuje souhlas k uzavírání smluv o úvěru za účelem financování vývozu podle zvláštního zákona.³⁷

Podnik ve smyslu § 5 obchodního zákoníku³⁸ náležející úpadci se jako věc hromadná sepisuje do majetku konkursní podstaty. Provozování podniku nemusí skončit automaticky prohlášením konkursu, naopak, nejednou je vhodné, aby byl provoz zachován. Při vzájemné spolupráci jmenovaného správce konkursní podstaty (popř. dalších osob s manažerskými zkušenostmi, které mohou být soudem ustanoveny zvláštními správci), konkursních věřitelů a soudu je možné, aby se podnik úpadce v průběhu poměrně dlouhé doby po kterou konkursní řízení trvá, dostal z problémů. V ideálním případě by byl vytvářen zisk, kterým by byly následně uspokojovány pohledávky věřitelů, přičemž procento jejich poměrného uspokojení může tímto opatřením vzrůst oproti stavu, kdy by provoz podniku byl

³⁷ Zákon č. 58/1995 Sb., o pojišťování a financování vývozu se státní podporou a o doplnění zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu

³⁸ § 5 zák. č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku označuje podnik za soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku patří věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit.

ukončen společně s prohlášením konkursu. Rovněž stávající zaměstnanci úpadce nepřicházejí dalším provozováním podniku o práci. Takový scénář však přichází v úvahu jen u zlomku podniků. V každém případě o ukončení provozování podniku rozhoduje soud až po předchozím vyjádření věřitelského výboru. V době mezi prohlášením konkursu a rozhodnutím soudu o ukončení provozování podniku může správce činit opatření potřebná k dalšímu provozování podniku se souhlasem věřitelského výboru. Souhlas věřitelského výboru si musí vyžádat zejména k uzavření smlouvy o úvěru za účelem financování vývozu³⁹.

Souhlas soudu a vyjádření věřitelského výboru potřebuje správce konkursní podstaty také k tomu, aby mohl věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které slouží k provozování podniku a které byly dříve sepsány do konkursní podstaty, prodat společně jednou smlouvou.

Prohlášením konkursu na úpadce zaniká společné jmění úpadce-fyzické osoby a jeho manžela a musí dojít k jeho vypořádání. Dnem kdy byl konkurs prohlášen, přechází z úpadce na správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání tohoto jmění. Není-li taková dohoda uzavřena, podá správce návrh na vypořádání společného jmění u soudu. Aby dohoda o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela uzavřená správcem konkursní podstaty byla účinná, musí ji schválit konkursní soud. Soud má však omezenou možnost schválit dohodu, neboť tak může učinit jen tehdy, souhlasí-li s dohodou věřitelský výbor.

Věřitelský výbor musí předem souhlasit s tím, aby nedobytné pohledávky a dále věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které nebylo možno prodat, ale byly již dříve sepsány do konkursní podstaty, mohl správce konkursní podstaty po schválení konkursním soudem vyloučit z konkursní podstaty. Nejvyšší soud se vyslovil k tématu vyloučení nedobytných pohledávek úpadce z konkursní podstaty, když řešil problém, zda je možné zamítnout návrh na prohlášení konkursu, jestliže se veškerý majetek dlužníka skládá z pohledávek, které se jeví jako nedobytné.⁴⁰ Tuto možnost Nejvyšší soud odmítl. Podle jeho názoru má vyloučení pohledávek místo až ve fázi konkursního řízení, v níž dochází ke zpeněžování majetku konkursní podstaty, kdy již je po několika pokusech o její zpeněžení jisté, že pohledávka nepřinese očekávanou peněžní sumu. Před prohlášením konkursu není možné učinit si objektivní názor o tom, zda pohledávky dlužníka, které jsou jeho jediným majetkem, jsou pohledávkami, které se nepodaří v konkursu vymoci či zpeněžit. Pro tyto závěry není v tomto

³⁹ Zákon č. 58/1995 Sb., o pojišťování a financování vývozu se státní podporou a o doplnění zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu

⁴⁰ R 52/1998 (stanovisko NS), bod XVI., str. 358

stádiu řízení dostatek podkladů. Proto k vyloučení nedobytných pohledávek úpadce dochází až v souvislosti se zpeněžováním věcí náležejících do majetku konkursní podstaty úpadce. Pokud se v tomto okamžiku zjistí, že vyloučením nedobytných pohledávek nezbyl úpadci žádný nebo jen nepatrný majetek, je namístě zastavit řízení z důvodu uvedeném v § 44 odst. 1 písm. d) ZKV, tedy proto, že majetek podstaty nepostačuje k úhradě nákladů konkursu.

Věřitelský výbor má právo být správcem konkursní podstaty informován o tom, jak probíhá zpeněžování konkursní podstaty. Děje se tak pomocí zpráv, které správce podává konkursnímu soudu a výboru. Po zpeněžení veškerého majetku konkursní podstaty, popř. po vyloučení nedobytných pohledávek a neprodejných věcí, práv a jiných majetkových hodnot z podstaty, předkládá správce soudu konečnou zprávu spolu s vyúčtováním své odměny a výdajů. Soud po přezkoumání konečné zprávy a vyúčtování a po odstranění jejich případných vad vyrozumí o existenci zprávy a vyúčtování úpadce a konkursní věřitele. Jak úpadce, tak věřitelé mohou podávat proti zprávě či vyúčtování námitky, a to do 15 dnů od vyvěšení listin s tímto obsahem na úřední desce konkursního soudu. K projednání konečné zprávy a vyúčtování nařídí soud jednání, o němž uvědomí správce konkursní podstaty, úpadce, konkursní věřitele, kteří využili svého práva a podali námitku, a věřitelský výbor. I v případě, že ani úpadce ani žádný z věřitelů nepodal v zákonné lhůtě námitky proti konečné zprávě nebo vyúčtování, nemůže soud schválit konečnou zprávu a vyúčtování bez nařízení jednání, došlo by totiž k porušení práva věřitelského orgánu na veřejné projednání. Soud po jednání rozhodne o konečné zprávě usnesením, které se výše zmíněným subjektům doručí a zároveň je vyvěsí na úřední desce konkursního soudu. Po právní moci tohoto usnesení předloží správce soudu návrh na rozvrh spolu s upraveným seznamem přihlášek věřitelů, kde se uvádí, jaká část bude z každé pohledávky uspokojena. Soud je přezkoumá z hlediska jejich věcné správnosti a vydá rozvrhové usnesení, které se doručuje správci a všem účastníkům řízení kromě těch konkursních věřitelů, jejichž pohledávka byla již dříve plně uhrazena.

4.3 Zástupce věřitelů

Schůze věřitelů si může zvolit zástupce věřitelů, za předpokladu, že počet konkursních věřitelů je nižší než padesát a nebyl zvolen věřitelský výbor. Oprávnění a povinnosti zástupce věřitelů jsou shodná jako ta, která by vykonával věřitelský výbor.

Jak již bylo výše zmíněno, nevykonává-li věřitelský výbor či zástupce věřitelů svá práva či povinnosti (ať je to z důvodu, že tyto orgány nebyly schůzí věřitelů zvoleny nebo z důvodu jejich nečinnosti), přechází jejich působnost na schůzi věřitelů.

5. KATEGORIE VĚŘITELŮ PODLE JEJICH SPECIFICKÝCH OPRÁVNĚNÍ, DRUHY POHLEDÁVEK VĚŘITELŮ

Ač konkursní řízení má za cíl poměrně uspokojit věřitele úpadce, zákon o konkursu a vyrovnání rozlišuje několik kategorií věřitelů, pro něž stanoví rozdílný způsob a rozsah uspokojení jejich nároků.

Konkursní věřitel musí svou pohledávku přihlásit do konkursu a poté čekat na vydání rozvrhového usnesení, podle něhož bude posléze v rozvrhu jeho pohledávka poměrně uspokojena. Existují však věřitelé, kteří nemusí podávat pro svou pohledávku přihlášku do konkursu, někteří mohou být uspokojeni již v průběhu konkursu bez ohledu na rozvrhové usnesení, jiní zase nemají nárok na uspokojení své pohledávky v rámci konkursu vůbec nebo jen v omezeném rozsahu. Postavení těchto konkursních věřitelů je determinováno vlastnostmi jejich pohledávky, například druhem či způsobem a dobou vzniku jejich pohledávky, popřípadě existencí zajištění jejich pohledávky.

Zásadně musí věřitel pohledávku do konkursu řádně a včas přihlásit, aby neztratil možnost na její uspokojení v rámci konkursního řízení. Přihlášením pohledávky získává postavení konkursního věřitele. Pohledávkami, pro které není nutné podávat přihlášku do konkursu, jsou pohledávky za podstatou a částečně pohledávky z pracovních nároků. Přihláškou se rovněž neuplatňuje nárok na vyloučení věci z podstaty.

Nároky věřitelů uvedené v ustanovení § 31 odst. 1 ZKV představují výjimku z klasického průběhu konkursu, nároky lze totiž uspokojit kdykoli v průběhu konkursního řízení. Konkrétně jde o nároky na vyloučení věci z podstaty, pohledávky za podstatou, nároky na oddělené uspokojení a pracovní nároky. Vzniká tak druhý možný způsob uspokojení pohledávek konkursních věřitelů v konkursu vedle uspokojování realizací rozvrhového usnesení. Prof. JUDr. František Zoulík k tomu uvádí: „Z hlediska zásady „*par conditio creditorum*“ je třeba uspokojení podle rozvrhového usnesení považovat za pravidlo. Proto ustanovení § 31 KV o tom, že některé pohledávky lze uspokojit kdykoli během konkursu (tj. nezávisle na rozvrhu), je třeba považovat za výjimku. Z toho vyplývá, že toto ustanovení rozhodně nelze vykládat extenzivně (rozšiřovat jeho platnost i na jiné pohledávky, než které jsou v něm výslovně uvedeny, i kdyby měly analogickou povahu). Z toho důvodu jsou také

pohledávky, u nichž je tento způsob uspokojení možný, vypočteny v § 31 odst. 1 KV. Tento výpočet je třeba považovat za taxativní.⁴¹

Právní teorie řadí některé nároky vyjmenované v ustanovení § 31 ZKV, konkrétně nároky na vyloučení věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty z konkursní podstaty, pohledávky za podstatou a ty pracovní nároky, které jsou pohledávkami za podstatou, mezi nekonkursní nároky. Jak uvádí JUDr. Ing. Zelenka, Ph.D. a JUDr. Maršíková ve svém komentáři: „V konkursu je třeba vždy odlišovat konkursní pohledávky (§ 20) od ostatních nekonkursních pohledávek. Konkursní pohledávky vznikají zásadně před prohlášením konkursu (výjimkou z toho je § 20 odst. 4 a § 31 odst. 4), konkursní věřitelé je zásadně přihlašují v soudem určené lhůtě [§ 13 odst. 2 písm. c), nejpozději ve lhůtě podle § 22 odst. 2] přímo u konkursního soudu, přezkoumávají se a uspokojit je lze zásadně až při rozvrhu (výjimkou z toho je § 28). Ostatní (nekonkursní) pohledávky (nároky) vznikají zásadně po prohlášení konkursu (výjimkou z toho je § 20 odst. 4), věřitelé je uplatňují přímo u správce mimo konkursní soud, nikdy se nepřezkoumávají, správce sám je pak může uspokojit kdykoli v průběhu konkursního řízení, pokud mu to stav peněžních prostředků podstaty dovolí. Pokud správce odmítne některou z ostatních (nekonkursních) pohledávek uspokojit proto, že ji neuznává, může se věřitel domáhat žalobou podanou vůči správci zaplacení své sporné pohledávky v samostatném nalézacím řízení.“⁴²

Práva a povinnosti jednotlivých kategorií věřitelů, která jim plynou z vlastnictví k jejich pohledávce, jsou popsána níže.

5.1. Věřitelé pohledávek za podstatou a pohledávky za podstatou

Věřitelé podstaty jsou ti věřitelé, kteří mají pohledávku za podstatou. Vzhledem k tomu, že druhy pohledávek za podstatou jsou vyjmenovány v ustanovení § 31 odst. 2 ZKV, zdálo by se, že je tím určen okruh věřitelů podstaty. Nejde o výčet taxativní, existují i další pohledávky za podstatou, některé jsou zmíněny níže. JUDr. Ing. Zelenka, Ph.D. a JUDr. Maršíková ve svém komentáři k zákonu o konkursu a vyrovnání zmiňují dokonce sedm dalších pohledávek za podstatou neuvedených v ustanovení § 31 odst. 2 ZKV, a ani oni svůj

⁴¹ Zoulik, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 171-172

⁴² Zelenka, J., Maršíková, J.: Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy související, Komentář, 2. podstatně přepracované a doplněné vydání, Linde Praha a.s. 2002, str. 775, 776

výčet pohledávek za podstatou nepovažují za konečný.⁴³ Pro pohledávky za podstatou je typické, že vznikají až po prohlášení konkursu.

Věřitelé podstaty nepodávají pro svou pohledávku přihlášku do konkursu, ale svou pohledávku uplatňují přímo vůči správci konkursní podstaty, jakmile je pohledávka splatná. Pohledávka za podstatou může být uspokojena kdykoli v průběhu konkursního řízení, je však možno uspokojit ji i v rámci rozvrhu. V tom případě by měly pohledávky za podstatou společně s pracovními nároky přednost před všemi ostatními pohledávkami zahrnutými do rozvrhu. V případě, že správce pohledávku za podstatou neuzná a nehodlá ji plnit, má konkursní věřitel možnost domáhat se svého nároku podáním žaloby na zaplacení proti správci.⁴⁴

Pohledávkami za podstatou podle ustanovení § 31 odst. 2 jsou:

- a) hotové výdaje a odměna správce podstaty; mezi tyto pohledávky náleží např. částky vynaložené správcem na zjištění úpadcových aktiv a pasív, na zpeněžení a rozdělení podstaty.
- b) náklady spojené s udržováním a správou podstaty; to jsou např. náklady na nutné opravy věcí konkursní podstaty, nájemné za nebytové prostory, v nichž jsou předměty konkursní podstaty uskladněny, pojištění.
- c) náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora a odměna odpovědného zástupce za činnost prováděnou po prohlášení konkursu.
- d) daně, poplatky, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na veřejné zdravotní pojištění; pohledávkami za podstatou jsou tehdy, nastala-li jejich splatnost po prohlášení konkursu, jinak jsou uspokojovány v rámci rozvrhu.
- e) nároky věřitelů ze smluv uzavřených správcem podstaty, včetně smluv o úvěru za účelem financování vývozu poskytnutého podle zvláštního zákona po předchozím souhlasu

⁴³ Zelenka, J., Maršíková, J.: Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy související, Komentář, 2. podstatně přepracované a doplněné vydání, Linde Praha a.s. 2002, str. 778

⁴⁴ Kozel, R.: Problémy konkursního řízení a jejich řešení, 2. vydání, Praha, Linde Praha a.s. 2003, str. 373

věřitelského výboru, úroků a smluvních pokut podle těchto smluv, jakož i ze smluv týkajících se provozování podniku, od nichž správce neodstoupil podle § 14 odst. 2; např. nároky ze smluv, které správce uzavřel při činnosti úpádčova podniku, jehož provozování nebylo přerušeno.

f) nároky na vrácení plnění ze smluv, od nichž bylo odstoupeno podle § 14 odst. 1 písm. a).

g) pohledávky výživného ze zákona; pohledávky z výživného vzniklé po prohlášení konkursu.

h) pohledávky za podstatou označené za ně zvláštním právním předpisem; z poznámky pod čarou náležející k tomuto ustanovení vyplývá, že zvláštním právním předpisem se má na mysli zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla a o změně některých souvisejících zákonů.

Za pohledávky za podstatou jsou výslovně prohlášeny i jiné pohledávky než jen ty, které jsou vyjmenovány v ustanovení § 31 odst. 2. Pohledávkami za podstatou jsou podle ustanovení § 9b odst. 2 ZKV nároky předběžného správce na úhradu jeho hotových výdajů a odměny, nároky věřitelů na vrácení nevyplacení části zálohy na náklady konkursu, a v případě, že soud konkurs na dlužníka prohlásí, také nároky věřitelů na vrácení té části zálohy na náklady konkursu, která byla vyplacena předběžnému správci, a to z majetku dlužníka. Pohledávkou za podstatou je i nárok členů a náhradníků věřitelského výboru na náhradu nutných výdajů spojených s výkonem jejich funkce a na soudem určenou přiměřenou odměnu podle ustanovení § 11 odst. 8 ZKV.

Všechny zmíněné pohledávky mají společné znaky, a to že vznikají právě jen v konkursním řízení, z potřeby konkursního řízení a vždy až po prohlášení konkursu. Mohlo by se zdát, že jejich plněním se zmenšuje konkursní podstata na úkor věřitelů s jinými pohledávkami, ale jejich existence může paradoxně přinést konkursní podstatě poměrně velký prospěch. Pokud například správce konkursní podstaty plní nárok věřitele ze smlouvy týkající se provozování podniku, kterou před prohlášením konkursu uzavřel dlužník a správce od ní neodstoupil, a platí leasingové splátky, pak po doplacení třeba jen několika splátek na leasing stroje či automobilu se může konkursní podstata rozrůst o jejich hodnotu, která mnohokrát převyší výši splátek.

5.2. Věřitelé pohledávek vzniklých z pracovních nároků

Zaměstnanci úpadce jsou s účinností od 1. července 2000 chráněni zákonem č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, který jim umožňuje, aby poté co byl podán návrh na konkurs na jejich zaměstnavatele, mohli žádat úřad práce o uhrazení jejich mzdových nároků z doby před podáním návrhu na konkurs. Jak již bylo popsáno výše, musí jít o nároky vzniklé v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu, ale za maximálně tři měsíce v tomto období a v maximální stanovené výši. Nároky, které jdou nad tyto maximální limity, musí věřitel jako svou pohledávku přihlásit do konkursu a čekat na její uspokojení v rámci rozvrhového usnesení. Pohledávky náhrady mzdy či odměny a odstupného, vzniklé před měsícem, v němž byl konkurs prohlášen, jsou pohledávkami první třídy. Jestliže kterýkoli z uvedených mzdových nároků vzniknul dříve než 3 roky před prohlášením konkursu, jde o pohledávku druhé třídy.

Existuje však ještě privilegovaná skupina pohledávek zaměstnanců úpadce, která má zvláštní režim. Jde o pracovní nároky zaměstnanců, pro které není nutné podávat přihlášku a které je možno uspokojit kdykoli v průběhu konkursu. Při jejich případném uspokojení až v rámci rozvrhu by se uspokojovaly (spolu s pohledávkami za podstatou) přednostně před ostatními pohledávkami do rozvrhu zařazenými. Popsanými pracovními nároky jsou mzdové (platové) nároky úpadcových zaměstnanců, jejich odměna za pracovní pohotovost a odměny z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr za podmínky, že k jejich vzniku došlo v posledních třech letech před prohlášením konkursu. Dále jsou to pracovní nároky, které vznikly po prohlášení konkursu, včetně nároků vzniklých v měsíci, v němž byl konkurs prohlášen, a to konkrétně nároky vyjmenované v ustanovení § 31 odst. 3 písm. c) až i), tedy:

„c) nároky úpadcových zaměstnanců na náhradu mzdy za dovolenou, za svátek a při překážkách v práci,

d) nároky úpadcových zaměstnanců z titulu převedení mzdových nároků úpadcových zaměstnanců úpadci na smluvním základě,

e) odstupné úpadcových zaměstnanců poskytované při skončení pracovního poměru,

f) hmotné zabezpečení poskytované úpadcovým zaměstnancům podle zvláštních předpisů

g) nároky na náhradu mzdy při neplatném rozvázání pracovního poměru,

h) náhrady cestovních, stěhovacích a jiných výdajů, které vznikly úpadcovým zaměstnancům při plnění pracovních povinností,

ch) náhrady příslušející úpadcovým zaměstnancům za opotřebení vlastního náradí, zařízení a předmětů potřebných pro výkon práce,

i) splátky náhrad za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity, není-li hrazena jinak, a nároky na náhradu nákladů na výživu pozůstalých, jde-li o náklady poskytované v souvislosti s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání.“

5.3. Věřitelé s nároky na vyloučení věci z podstaty

Již výše bylo řečeno, že je povinností správce konkursní podstaty sepsat do konkursní podstaty majetek patřící úpadci v rozsahu stanoveném v ustanovení § 6 ZKV, tedy i věci, práva či jiné majetkové hodnoty (dále také “věci“), u nichž může být sporné, patří-li úpadci, zejména pokud k nim uplatňují práva jiné osoby, a zpochybňují tak správnost soupisu podstaty. Může jít o věci ve vlastnictví jiných osob, které byly úpadci půjčeny, pronajaty, dány do úschovy či opravy (typicky auta zákazníků umístěných v autoopravně, na jejíhož majitele byl prohlášen konkurz).

Pokud osoba odlišná od úpadce tvrdí, že má právo k věci, právu či majetkové hodnotě, která byla sepsána do konkursní podstaty, znamená to, že uplatňuje nárok, který lze uspokojit v průběhu konkursního řízení. Oproti pohledávkám zmíněným v předchozích podkapitolách, má však nárok na vyloučení věci z konkursní podstaty a jeho uplatnění má svá specifika. Vyloučení z podstaty je jediný nárok v konkurzním řízení, který se musí uspokojit zcela, nikoli poměrně, a který se uspokojuje v naturální podobě.

Nárok na vyloučení majetkové hodnoty z podstaty se nepřihlašuje, ale soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota neměla být do soupisu konkursní podstaty zařazena, aby ve lhůtě, kterou určí, podal žalobu proti správci. „Osoba, která se domáhá vyloučení ze soupisu konkursní podstaty (§ 19 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb ve znění pozdějších předpisů), musí prokázat nejen to, že věc neměla být do soupisu zařazena, nýbrž i to, že právo, které vylučovalo zařazení věci do soupisu majetku konkursní podstaty, svědčí jí.“⁴⁵ Podáním vylučovací (excindační) žaloby tedy začne incidenční řízení, podle jehož výsledku bude buď věc, právo či jiná majetková hodnota ze soupisu konkursní podstaty vyňata nebo v soupisu ponechána. Pokud osoba uplatňující své právo žalobu ve stanovené lhůtě nepodá, má se za to, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota byla do soupisu pojata oprávněně. Do doby, než soud o žalobě rozhodne, nesmí správce hodnoty, o kterých se vede spor, zpeněžit ani s nimi jinak nakládat, ledaže by tím odvracel škodu jim hrozící. Je třeba zdůraznit, že pouze excindační žalobou se lze úspěšně domoci vyloučení věci z podstaty, nestačí podat pouze určovací žalobu podle ustanovení § 80 písm. c) občanského soudního řádu, jíž by se žalobce domáhal určení, že je vlastníkem věci.

I když ustanovení § 31 odst. 1 ZKV zmiňuje nárok na vyloučení z podstaty jen u „věcí“, nárok na vyloučení z podstaty existuje i u práv nebo jiných majetkových hodnot v souladu s ustanovením § 19 odst. 2, na něž se odkazuje. Jde zřejmě o pozůstatek stavu před novelou zákona o konkursu a vyrovnání, která rozšířila i v ustanovení § 19 dříve zmiňované věci na věci, práva a jiné majetkové hodnoty.

Pokud manželů úpadce vznikla z vypořádání společného jmění manželů pohledávka, není třeba ji přihlašovat do konkursu. Podle názoru JUDr. Kozla tato pohledávka není pohledávkou za podstatou ani pohledávkou, která se uspokojuje v rozvrhu, ale je zvláštním nárokem jiné osoby, který se podobá nároku podle ustanovení § 19 ZKV.⁴⁶ „Věci, pohledávky, práva a jiné majetkové hodnoty, které jsou přikázány do vlastnictví úpadcova manžela, je tedy nutno vyloučit ze soupisu podstaty a podle jejich povahy úpadcovu manželů vydat nebo je na něho převést. Nárok na vyloučení tohoto majetku z podstaty je dle § 31 odst. 1 ZKV přednostním nárokem, a proto ho lze uspokojit kdykoli v průběhu konkursu. Nebude-li účelné nebo možné vypořádat SJM (BSM) tak, že manželů úpadce bude určitý majetek vydán

⁴⁵ Krčmář, Z.: Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání, Aktualizovaný text zákona s judikaturou, Praha, ASPI, a.s. 2005, str.: (komentář k R 67/2002)

⁴⁶ Kozel, R.: Problémy konkursního řízení a jejich řešení, 2. vydání, Praha, Linde Praha a.s. 2003, str. 328

nebo na něj převeden, vznikne manželu úpadce pohledávka z vypořádání SJM (BSM) ve smyslu ustanovení § 26a odst. 3 ZKv.⁴⁷ Jiný názor zastávají JUDr. Ing. Zelenka, Ph.D. a JUDr. Maršíková, kteří řadí pohledávku vzniklou manželu úpadce při vypořádání SJM mezi pohledávky za podstatou.⁴⁸

5.4. Oddělení věřitelé

Možností věřitelů, jak snížit riziko, že by jejich pohledávka nebyla uhrazena, je využití institutů zajištění závazků podle ustanovení občanského nebo obchodního zákoníku. Věřitelé, kteří své pohledávky zajistili zástavním právem, zadržovacím právem, převodem práva, postoupením pohledávky a v minulosti omezením převodu nemovitosti, mají podle ustanovení § 28 odst. 1 ZKV v konkursu zvláštní postavení v tom, že jim náleží právo na oddělené uspokojení, které spočívá v tom, že jejich pohledávky mohou být uspokojeny přednostně (již v průběhu konkursu) z výtěžku zpeněžení toho, čím byla pohledávka zajištěna (dále jen „zajišťovací předmět“). Jsou proto označováni jako oddělení (nebo také zajištění) věřitelé. „Právo odůvodňující oddělené uspokojení musí trvat v době prohlášení konkursu. V době od prohlášení konkursu již tato práva nelze vůbec nabýt.“⁴⁹ To vyplývá z ustanovení § 14 odst. 1 písm. f) ZKV jako jeden z účinků prohlášení konkursu.

Zajišťovacím předmětem mohou být věci, práva nebo pohledávky. Jeho zpeněžením v rámci konkursního řízení zaniká zajištění původního závazku, bez ohledu na to, zda oddělený věřitel, který měl zpeněžovanou věcí zajištěn nárok, svou pohledávku do konkursu přihlásil. Za nepřesnost ustanovení § 28 odstavců 1 a 5 bývá považováno, že taxativně vymezují zajišťovací předmět jako věc, právo nebo pohledávku, i když např. zástavní právo může vzniknout i k ochranné známce⁵⁰. Jako řešení tohoto problému bývá uváděna možnost analogické použití ustanovení § 28 ZKV v obdobných případech.⁵¹

Oddělení věřitelé přihlašují svou pohledávku do konkursu stejně jako věřitelé, jejichž pohledávka není zajištěna. V přihlášce musí zvlášť vznést nárok na oddělené

⁴⁷ Kozel, R.: Problémy konkursního řízení a jejich řešení, 2. vydání, Praha, Linde Praha a.s. 2003, str. 329

⁴⁸ Zelenka, J., Maršíková, J.: Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy související, Komentář, 2. podstatně přepracované a doplněné vydání, Linde Praha a.s. 2002, str. 778

⁴⁹ Zoulik, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 163

⁵⁰ na základě § 17 zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách a o změně zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o ochranných známkách)

⁵¹ Kozel, R.: Problémy konkursního řízení a jejich řešení, 2. vydání, Praha, Linde Praha a.s. 2003, str. 353

uspokojení a uvést právní důvod, z něhož dovozují své právo na oddělené uspokojení. Správce konkursní podstaty přezkoumá pohledávky oddělených věřitelů stejným způsobem jako u věřitelů ostatních, a pokud nárok vyplývá z dostupných materiálů, má pohledávku za zjištěnou. Po zjištění pohledávky a ověření existence právního důvodu pro oddělené věřitelství může být věřitel ze zpeněžení majetkové hodnoty, jíž byla jeho pohledávka zajištěna, uspokojen, a to kdykoli v průběhu konkursu, jak vyplývá z ustanovení § 31 odst. 1 ZKV, není nutné čekat na právní moc rozvrhového usnesení. Také podle dikce ustanovení § 32 odst. 1 ZKV se už v rozvrhu s pohledávkami oddělených věřitelů nepočítá, má se za to, že již byly v průběhu konkursu (i když třeba jen částečně) uspokojeny. K vydání výtěžku zpeněžení odděleným věřitelům musí správce konkursní podstaty mít souhlas soudu.

Zákon zavádí legislativní zkratku „výtěžek zpeněžení“, která označuje částku, za níž byl zajišťovací předmět zpeněžen zmenšenou o náklady, které byly vynaloženy na udržování, správu a prodej předmětu. Podle ustanovení § 28 odst. 4 ZKV z výtěžku zpeněžení náleží odděleným věřitelům sedmdesát procentní podíl. Zbýlých třicet procent se rozděluje podle rozvrhového usnesení. Tímto ustanovením se zabezpečují práva věřitelů, jejichž pohledávka není zajištěna v případě, že by věc, která zajišťuje odděleného věřitele, byla jedinou věcí vyšší hodnoty náležející úpadci. Třicet procent výtěžku z jistiny se rozděluje mezi ostatní věřitele, ale také mezi ty oddělené věřitele, kteří nebyli plně uspokojeni z jejich části na výtěžku zpeněžení. Právě toto ustanovení je předmětem časté kritiky zejména z řad věřitelů, jež mají své pohledávky zajištěny zástavním právem, protože, z jejich pohledu diskriminačně, omezuje rozsah uspokojení jejich zajištěných pohledávek ve prospěch věřitelů, kteří zajištění svých pohledávek nevěnovali potřebnou pozornost.

V případě, že dojde k úplnému uspokojení pohledávek oddělených věřitelů a určitá částka ze zpeněžení předmětu zajištění ještě zůstane, bude i tato suma peněz rozdělena v rámci rozvrhového usnesení mezi ostatní konkursní věřitele. Existuje-li více oddělených věřitelů, kteří uplatňují svá práva plynoucí ze zajištění k jedné věci, právu či pohledávce, dochází k uspokojení jejich nároků v pořadí, v němž vzniklo zajištění ve prospěch každého z nich. Ten, jehož právo zajišťující pohledávku vzniklo nejdříve, má nárok, aby jeho pohledávka byla uspokojena jako první a pokud je výše pohledávky shodná nebo vyšší než výtěžek zpeněžení, pak ostatní oddělení věřitelé nedostanou z výtěžku zpeněžení zástavy nic. Jejich pohledávky nebo neuspokojené části pohledávek (v případě, že určitá část byla ze

zajištění uhrazena) lze uspokojit v rozvrhu, a to ve třídě, do níž náleží pohledávka svým charakterem.

Pohledávka může být zajištěna jak majetkem dlužníka, tak i majetkem jiné, třetí osoby. Ke specifické, nikoli však ojedinělé situaci dochází, je-li pohledávka zástavního (konkursního) věřitele vůči osobnímu dlužníku (úpadci) zajištěna majetkem třetí osoby, tzv. zástavního dlužníka, a na zástavního dlužníka je posléze prohlášen konkurs. Může totiž dojít ke sporu dvou správců konkursních podstat, do které konkursní podstaty náleží, a tedy má být sepsána, majetková hodnota představující zajištění. JUDr. Zdeněk Krčmář nepokládá za správný názor, že má přednost vlastnické právo a že právo sepsat hodnotu má tak správce konkursní podstaty zástavního dlužníka. Tuto situaci řeší tak, že konkursní podstata osobního dlužníka má silnější právo k zajišťující majetkové hodnotě než konkursní podstata zástavního dlužníka, protože ten dal své vlastnické právo v pln tím, že umožnil zajištění pohledávky. Pokud by byla majetková hodnota dříve sepsána do konkursní podstaty zástavního dlužníka, lze se domáhat vyloučení majetkové hodnoty ze soupisu podle ustanovení § 19 ZKV, tedy žalobou na vyloučení věci z podstaty.⁵²

5.5. Věřitelé pohledávek vyloučených z konkursu

Věřitelé pohledávek vyloučených z konkursu jsou ti věřitelé, kteří mají za úpadcem pohledávku, ke které se v rámci konkurzního řízení nepřihlíží, a kterou nelze uspokojit ani v průběhu konkursu, ani při rozvrhu. „To však neznamená, že by tyto pohledávky prohlášením konkursu zanikly. Tyto pohledávky trvají jako právní vztahy dále s tím, že realizovány budou moci být až po skončení konkursu. Tyto pohledávky nelze ani přihlásit do konkursu ve smyslu § 20 KV (...). Chce-li tedy věřitel dosáhnout, aby ohledně nich neběžela promlčecí doba, musí je uplatnit samostatně, i když v takovém řízení po dobu konkursu nelze pokračovat.“⁵³

Z uspokojení pohledávek jsou vyloučeny pohledávky uvedené v ustanovení § 33 odst. 1 ZKV, tedy:

⁵² Ze semináře JUDr. Zdeňka Krčmáře pro soudce

⁵³ Zoufík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 177

„a) úroky, úroky z prodlení a poplatky z prodlení z pohledávek věřitelů vzniklých před prohlášením konkursu, jestliže přirostly v době od prohlášení konkursu; jde o veškeré úroky smluvní i zákonné, přičemž právní důvod jejich vzniku není rozhodný. Úroky, které se staly splatnými v době před prohlášením konkursu se přičítají k základní pohledávce a uplatňují se společně s touto pohledávkou v rámci přihlášky do konkursu.

b) náklady účastníků řízení vzniklé jim účastí na konkurzním řízení; jsou to náklady vzniklé před i po prohlášení konkursu. Jedná se například o náklady na podání návrhu na prohlášení konkursu, náklady na právní zastoupení účastníka, náklady na dopravu k soudnímu jednání a jiné.

c) nároky věřitelů z darovacích smluv; jedná se o smlouvy, které byly uzavřeny před prohlášením konkursu, jejichž předmět darování nebyl ještě obdarovanému předán, popřípadě nebyl proveden vklad do katastru nemovitostí, jedná-li se o darování nemovitostí.

d) mimosmluvní sankce postihující majetek úpadce, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků, cla, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti nebo pojistného na veřejné zdravotní pojištění včas a ve správné výši, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před prohlášením konkursu; jde například o peněžité tresty uložené úpadci dle trestního zákona či sankce ukládané příslušnými správními orgány. Výjimkou jsou výše vyjmenované penále, protože vznikla-li povinnost k jejich placení před prohlášením konkursu, mají být tyto pohledávky v konkurzním řízení uspokojeny.

e) smluvní pokuty, pokud by nárok na ně vznikl až po prohlášení konkursu.“

„Další skupinu pohledávek vyloučených z uspokojení v konkursu tvoří: vymahatelné nároky, které správce popřel a jejich popření včas uplatnil; podmíněné nároky, které správce uznal; nároky, které věřitelé včas uplatnili a správce je popřel.“⁵⁴

Pokud věřitel uplatňuje výše jmenované pohledávky v konkurzním řízení, vydá soud rozhodnutí, ve kterém je pouze oprávněn konstatovat, že se jedná o nárok vyloučený

⁵⁴ Pohl, T.: Zákon o konkursu a vyrovnání krok za krokem, Praha, Prospektrum spol. s.r.o. 2000, str. 170

z konkurzu. Nesmí se ve výroku zabývat otázkou existence nároku či jeho obsahem. Soud pouze konstatuje, že tento nárok není možné uplatňovat v konkurzním řízení.

5.6. Podmínění věřitelé a podmíněné pohledávky

Podmínění věřitelé jsou konkursními věřiteli, jejichž pohledávka za úpadcem ještě nevznikla a dokonce ani není jisté, zda v budoucnu vznikne. Aby však nezmeškali lhůtu pro přihlášení pohledávek, jsou nuceni si svou pohledávku přihlásit pro případ, že by později skutečně vznikla. Patří zde například úpadcovi ručitelé, jimž pohledávka vznikne, budou-li v průběhu konkurzu za úpadce plnit jeho závazek vůči věřiteli, například když společnost (věřitel) poskytla na základě kupní smlouvy zboží, za jehož zaplacení se zaručila třetí osoba, která kupní cenu uhradí, pokud tak neučiní dlužník (podmíněný věřitel). Pohledávky podmíněných věřitelů, které správce uznal, se pojmu do rozvrhu. Částky na tyto pohledávky připadající, se složí do úschovy soudu a po splnění podmínek se rozvrhnou novým rozvrhovým usnesením. V případě, že nedojde ke splnění podmínky, dojde k jejich rozvržení mezi ostatní konkursní věřitele.

6. OCHRANA KONKURSNÍCH VĚŘITELŮ

Rozsah, v jakém budou pohledávky konkursních věřitelů v konkursu uspokojeny, je závislý na tom, v jaké míře bude zjištěna konkursní podstata. Proto zákon o konkursu a vyrovnání poskytuje právní nástroje zabraňující tomu, aby úpadce, případně další osoby, svým jednáním (právními úkony) nemohli způsobit zmenšení či odčerpání majetku z podstaty. Tím současně zákon o konkursu a vyrovnání poskytuje i ochranu konkursním věřitelům, protože umožňuje spokojení jejich pohledávek v co největším rozsahu. Těmito nástroji jsou neúčinnost, odporovatelnost a neplatnost právních úkonů učiněných úpadcem, popřípadě jinými osobami.

Podstatou jak neúčinnosti ze zákona podle ustanovení § 15 ZKV, tak odporovatelnosti podle ustanovení § 16 ZKV, je obecný pojem neúčinnosti právních úkonů. „Neúčinný právní úkon zůstává tedy právním úkonem platným. Zatímco neplatnost má relevanci obecnou, působí vůči všem osobám (...), neúčinnost působí jen vůči osobám, které byly zkráceny, aniž by se jinak dotýkala právní situace, která neúčinným úkonem vznikla.“⁵⁵ Z toho plyne, že ten, kdo byl právním úkonem zkrácen, a vůči němuž je tedy úkon neúčinný, má právo být uspokojen z předmětu neúčinného právního úkonu.

I když jak neúčinnost ze zákona, tak odporovatelnost, mají společný cíl ochrany věřitele a stojí na společném základním pojmu neúčinnosti, rozdíl mezi nimi je v tom, jak lze procesně prohlášení neúčinnosti dosáhnout. Zatímco k neúčinnosti právních úkonů podle ustanovení § 15 ZKV dochází přímo ze zákona, který stanoví podmínky, při jejichž splnění je právní úkon neúčinný, neúčinnost na základě odporovatelnosti je třeba uplatnit odpůřčí žalobou u soudu.

6.1. Neúčinnost právních úkonů

Byl-li na dlužníka prohlášen konkurs, zákon o konkursu a vyrovnání prohlašuje vůči věřitelům za neúčinné právní úkony dlužníka, které učinil v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu anebo po podání tohoto návrhu do prohlášení konkursu, kterými se:

⁵⁵ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 113

„a) se podílí na založení právnické osoby anebo ji sám zakládá,

b) nabývá majetkovou účast v obchodní společnosti či družstvu, popřípadě na podnikání jiné osoby,

c) převádí věci, práva a jiné majetkové hodnoty ze svého majetku na jiné osoby bezplatně nebo za nápadně nevýhodných podmínek s výjimkou přiměřeného daru osobám blízkým k obvyklým příležitostem,

d) na sebe přejímá svému majetku nepřiměřené závazky,

e) odmítá dědictví nebo dar, aniž k tomu měl závažný důvod, který nespočívá v jeho majetkové situaci,

f) uzavírá smlouvy o nájmu nebo o výpůjčce svého majetku nebo k tomuto majetku zřizuje věcné břemeno za nápadně nevýhodných podmínek.“

Jde tedy o jednání, kterými typicky dochází k převodům majetku dlužníka na jiný subjekt v době, kdy prohlášení konkursu na majetek dlužníka již hrozí (dlužník se nachází ve stavu blízkém úpadku), s úmyslem zkrátit věřitele. V těchto konkrétních, zákonem vyjmenovaných případech nastává neúčinnost právních úkonů, jak již bylo řečeno, přímo ze zákona a není třeba se domáhat prohlášení neúčinnosti soudem. To však platí jen za předpokladu, že je splněna i časová podmínka, tj. že k jednání došlo v posledních šesti měsících před podáním návrhu na konkurs. Dalším omezením je to, že neúčinností jsou stíženy jen ty právní úkony, které učinil dlužník sám. Disponuje-li dále hodnotou převedenou neúčinným právním úkonem osoba, na kterou je hodnota převedena, tento další právní úkon není neúčinností dotčen. Do konkursní podstaty musí však být vydán peněžní ekvivalent této hodnoty.

Výčet jednání, která jsou stížena sankcí neúčinnosti podle ustanovení § 15 odst. 1 ZKV je taxativní a nemůže být analogicky rozšiřován. Podle § 15 odst. 3 ZKV se však vztahuje i na dědice a právní nástupce právnické osoby. Jiná jednání, která zkracují věřitele,

nebo jednání výše vyjmenovaným podobná, lze postihnout nikoli podle ustanovení o zákonné neúčinnosti, ale podle ustanovení o odporovatelnosti.

Podle ustanovení § 15 odst. 2 ZKV platí, že „Plnění z neúčinných právních úkonů nebo náhrada za ně musí být vydáno do podstaty; domáhat se toho může správce i kterýkoli z konkursních věřitelů.“ Není-li tato povinnost splněna dobrovolně, což se dá předpokládat v drtivé většině případů, bude muset být plnění vymáháno soudně, a to formou incidenčního sporu u konkursního soudu. Žalobu, kterou se bude vymáhat vydání prospěchu do podstaty, je oprávněn podat správce nebo kterýkoli z konkursních věřitelů. Podle mého názoru, správce v těchto případech může postupovat i tak, že majetek, jehož převod je stížen neúčinností, přímo sepíše do podstaty podle § 18 odst. 2 ZKV. Žalovaným bude ten, kdo měl prospěch z neúčinného právního úkonu a může jej navrátit do konkursní podstaty. Pokud osoba, která měla prospěch z neúčinného právního úkonu, tento prospěch převedla na jiného, bude povinna vydat do podstaty náhradu za něj.

V zákoně o konkursu a vyrovnání jsou kromě ustanovení § 15 ZKV i další ustanovení, která mají za cíl chránit věřitele před neoprávněným zmenšováním majetku, který patří nebo patřit bude do konkursní podstaty a který má posloužit k uspokojení pohledávek konkursních věřitelů. Tak například ustanovení § 14 odst. 1 písm. a) ZKV prohlašuje za neúčinné právní úkony úpadce, týkající se majetku podstaty, vůči konkursním věřitelům. Jinými podobnými ustanoveními jsou ustanovení § 9c ZKV, týkající se právních úkonů úpadce v době, kdy před prohlášením konkursu je ustanoven předběžný správce, či ustanovení § 5d odst. 5 ZKV, které prohlašuje vůči konkursním věřitelům za neúčinné právní úkony dlužníka v době ochranné lhůty. Pro všechna tato a podobná ustanovení platí, co se uplatnění neúčinnosti týče, stejný postup jako by šlo o neúčinnost stanovenou v ustanovení § 15 ZKV. Je na vůli správce a věřitelů, zda se neúčinnosti dovolají. V případě, že neúčinný právní úkon poškozuje podstatu, platí zde odstavec druhý ustanovení § 15 ZKV. Správce konkursní podstaty či kterýkoli z konkursních věřitelů se tak mohou domáhat vydání plnění z neúčinného právního úkonu či náhrady za ně do konkursní podstaty. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí vyslovil názor, že „Dospěje-li správce konkursní podstaty k závěru, že právní úkon není neúčinný (neboť nepoškozuje konkursní podstatu) nebo rozhodne-li se neúčinnost právního úkonu neuplatnit (např. proto, že je to pro podstatu výhodné), je oprávněn rovněž požadovat, aby bylo vydáno plnění, které patří do konkursní podstaty; toto plnění může požadovat jak od druhého účastníka právního úkonu (např. od kupujícího), tak i od úpadce

(obdržel-li sjednané plnění) nebo od jiných osob, kterým bylo plnění podle právního úkonu poskytnuto.“⁵⁶ To přichází v úvahu především v případě, že zmiňované právní úkony měly pozitivní důsledky pro konkursní podstatu ve formě rozmnožení jejího majetku.

6.2. Odporovatelnost právních úkonů

Odporovatelnost právních úkonů v konkursu je speciálně upravena v ustanovení § 16 ZKV, subsidiárně se užíje ustanovení § 42a zákona č. 40/1964, občanského zákoníku. Odporovatelnost je podle občanského zákoníku založena na tom, že se věřitel s vymahatelnou pohledávkou může žalobou domáhat toho, aby soud prohlásil právní úkon dlužníka, kterým se zkracuje uspokojení věřitelovy vymahatelné pohledávky, za úkon právně neúčinný vůči němu. „Odporovatelné úkony nejsou vymezeny taxativním výčtem, ale obecně. Může jít o kterýkoli právní úkon, který zkracuje věřitele, tedy úkon dvoustranný i jednostranný, úplatný i bezplatný (např. o smlouvu darovací, směnnou, kupní, odmítnutí dědictví apod.). Zkrácení se však musí týkat vymahatelné pohledávky, tedy buď pohledávky judikátní, pohledávky jinak vymahatelné, anebo pohledávky přihlášené do konkursu.“⁵⁷ Odporovatelným právním úkonem je v konkursu jen ten, který učinil úpadce, nikoli i ten, který učinila třetí osoba, i kdyby se jednalo o úkon, kterým jsou věřitelé zkracováni. Z časového hlediska je možno odporovat jen právním úkonům úpadce učiněným do prohlášení konkursu, neboť od tohoto okamžiku přechází všechna dispoziční oprávnění dříve náležející úpadci na správce konkursní podstaty. Úpadcem učiněné právní úkony s majetkem náležejícím do konkursní podstaty po prohlášení konkursu jsou jako jeden z důsledků prohlášení konkursu neúčinné vůči konkursním věřitelům přímo ze zákona.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 občanského zákoníku je možné odporovat dvěma druhům jednání dlužníka. Za prvé je možno odporovat právním úkonům, kterými dlužník zkrátil své věřitele, a učinil tak v úmyslu je zkrátit, a to za podmínky že druhé straně musel být úmysl zkrátit věřitele znám. Za druhé je možno odporovat právním úkonům učiněným mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými nebo dlužníkem ve prospěch osob jemu blízkých, kterými byli věřitelé zkráceni, s výjimkou případu, kdy druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele nemohla poznat ani při náležité pečlivosti.

⁵⁶ R 34/1999

⁵⁷ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 117

V konkursu má právo odporovat právnímu úkonu jak kterýkoli konkursní věřitel, tak správce konkursní podstaty. Odporovat mohou i ti věřitelé úpadce, kteří svá práva neuplatňují v konkursu, nejsou tedy konkursními věřiteli. Tyto osoby však podávají odpůřčí žalobu podle obecných ustanovení o odporovatelnosti v ustanovení § 42a občanského zákoníku.⁵⁸ Právo odporovat se obecně uplatňuje vůči osobám, které měly z právního úkonu prospěch. Jsou to jak osoby, které právní úkon s úpadcem sjednaly, tak i jejich dědicové. Proti dalším osobám lze uplatnit právo odporovat právnímu úkonu, pokud tyto osoby znaly okolnosti odůvodňující odporovatelnost právním úkonům proti jejich právnímu předchůdci.

O odporovatelnosti vždy rozhoduje soud na základě podané odpůřčí žaloby, v níž se žalobce domáhá neúčinnosti právního úkonu, jímž došlo ke zkrácení úpadcova majetku. I v tomto případě je cílem řízení, aby byl do podstaty navrácen veškerý prospěch, o něž byl majetek úpadce zkrácen, popřípadě, aby za takový prospěch byla poskytnuta peněžitá náhrada. Řízení probíhající na základě odpůřčí žaloby je řízením incidenčním, k rozhodování je proto příslušný konkursní soud. Odpůřčí žalobu je možno podat v obecné promlčecí lhůtě podle občanského zákoníku, tedy ve lhůtě tří let od odporovatelného právního úkonu. I když byl určitý právní úkon s úspěchem odporován u soudu, zůstává platným.

6.3. Neplatnost právních úkonů

Ochrana práv věřitelů je v konkursním zákoně zajišťována i tím, že zákon prohlašuje za neplatné některé právní úkony, jejichž realizací by mohlo dojít k ohrožení uspokojení pohledávek konkursních věřitelů. Konkrétně jde o ustanovení, která se týkají společného jmění manželů. Ustanovení § 26 odst. 3 ZKV má zajistit, aby se dlužník v době před prohlášením konkursu nezbavoval účelově svého majetku ve prospěch svého manžela zúžením rozsahu společného jmění nebo aby se stejným záměrem na sebe smluvně nebral více závazků rozšířením rozsahu společného jmění. Zákon proto stanoví: „Smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění úpadce a jeho manžela, smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění úpadce a jeho manžela, jestliže se na jejich základě stal součástí společného jmění majetek do té doby patřící jen úpadci, smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění úpadce a jeho manžela, jestliže se na jejich základě staly součástí společného jmění závazky patřící do

⁵⁸ Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998, str. 119

té doby jen manželů úpadce, a dohody o vypořádání společného jmění jsou neplatné, jestliže byly uzavřeny v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu nebo po podání návrhu.“ Rovněž jsou za neplatné prohlášeny dohody úpadce a jeho manžela o vypořádání společného jmění učiněné po prohlášení konkursu, protože by mohly práva konkursních věřitelů poškozovat. Bylo-li plnění z uvedených smluv či dohod realizováno, platí povinnost k navrácení plnění do konkursní podstaty.

6.4. Konkursní věřitelé a trestní právo

Trestní zákon obecně postihuje jednání dlužníka, jehož důsledkem je zmaření uspokojení svého věřitele, a to konkrétně v ustanovení § 256 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále též „trestní zákon“), nazvaném „Poškozování věřitele“ a v ustanovení § 256a trestního zákona pojmenovaném „Zvýhodňování věřitele“. Tato ustanovení postihují jednání, jimiž dlužník maří uspokojení svého věřitele například tím, že zničí, poškodí, zatají či zcizí část svého majetku, svůj majetek zdánlivě zmenšuje, předstírá neexistující právo či závazek nebo zvýhodní jednoho věřitele na úkor jiného. Za tyto trestné činy stanoví trestní zákon sankci ve formě trestu odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitého trestu. Je-li jednáním způsobena značná škoda, popřípadě škoda velkého rozsahu, bude dlužník potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky, respektive osm let.

Je-li účelem konkursního řízení poměrné uspokojení věřitelů jednoho dlužníka, nesmí dojít k tomu, aby z více věřitelů došlo k uspokojení jen jednoho či několika věřitelů na úkor věřitelů ostatních. I z tohoto důvodu zakotvuje trestní zákon v ustanovení § 256b trestního zákona skutkovou podstatu trestného činu „Pletichy při řízení konkursním a vyrovnacím“, ke kterému může dojít jen v souvislosti s konkursním či vyrovnacím řízením. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo jako věřitel v souvislosti s hlasováním na schůzi věřitelů (nebo v souvislosti s hlasováním o nuceném vyrovnání a při vyrovnacím jednání) přijme nebo si dá slíbit majetkový nebo jiný prospěch. Za tento trestný čin stanoví trestní zákon jako sankci trest odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitý trest. Stejně však může být potrestán i ten, kdo věřiteli v souvislosti s hlasováním na schůzi věřitelů (nebo v souvislosti s hlasováním o nuceném vyrovnání za souhlas s vyrovnáním) poskytne, nabídne nebo slíbí majetkový nebo jiný prospěch. Pletichy při řízení konkursním a vyrovnacím se dopustí i správce konkursní podstaty a člen věřitelského výboru (a také vyrovnací správce),

přijmou-li nebo dají-li si slíbit pro sebe či jiného, avšak ke škodě věřitelů, majetkový či jiný prospěch. Potrestání mohou být trestem odnětí svobody až na dva roky či peněžitým trestem.

Způsobí-li uvedenými jednáními konkursní věřitel, jiná osoba či správce značnou škodu, popř. škodu velkého rozsahu, budou potrestáni trestem odnětí svobody až na tři roky, respektive osm let.

7. PŘIPRAVOVANÁ REKODIFIKACE KONKURSNIHO PRÁVA

Již řadu let je připravována nová úprava úpadkového práva. Datum jejího přijetí se stále oddalovalo. Velkou úlohu v tom sehrál i fakt, že nad úpravou konkursního práva se střetávají názory různých vlivných skupin, jejichž zájmy jsou protichůdné. K přijetí nové úpravy však Českou republiku nepřímou nutí i časté výtky ze strany mezinárodních organizací či mezinárodních nevládních iniciativ. Vyčítána bývá délka konkursního řízení, nedostatečná ochrana práv věřitelů či neexistence tzv. sanačních (nelikvidačních) způsobů řešení úpadku. Česká právní úprava konkursního řízení v podobě zákona o konkursu a vyrovnání přijatá v roce 1991 prošla desítkami novelizací, které se snažily reagovat na aktuální problémy konkursního řízení. Úpravu pozměnily i některé nálezy Ústavního soudu, které označily některá ustanovení novel za neústavní. Nenahraditelnou funkci v této oblasti sehrál také Nejvyšší soud, který svými stanovisky podstatným způsobem dotvořil a nadále dotváří české úpadkové právo.

Po několika neúspěšných pokusech o rekodifikaci či zásadní novelizaci českého úpadkového práva byl v září roku 2005 Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložen dosud poslední návrh nového insolvenčního zákona. Jde o vládní návrh zákona, který by zcela zásadně měnil dosavadní koncepci úpadkového práva. Návrh byl v únoru roku 2006 schválen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky a postoupen Senátu. V době odevzdání této diplomové práce dosud nebylo o osudu tohoto návrhu zákona horní komorou Parlamentu České republiky rozhodnuto, ale vzhledem k návrhu deklarované podpoře napříč politickým spektrem lze říci, že se předpokládá jeho schválení.

Navrhovaný insolvenční zákon, který je v souladu s právem Evropské unie, má za cíl přinést moderní pojetí úpadkového práva, které by mělo vycházet z vývoje této oblasti práva v jiných zemích, poskytnout nové způsoby řešení úpadku. V důvodové zprávě k insolvenčnímu zákonu jsou shrnuty hlavní zásady, z nichž by měla nová právní úprava úpadkového práva vycházet.⁵⁹ Insolvenční zákon má být novou komplexní úpravou, která bude postihovat co nejširší oblast vztahů vázajících se k úpadkovému právu (zvláštním zákonem má být upraveno např. postavení insolvenčních právců), půjde o speciální normu, jejíž ustanovení budou mít při řešení insolvence přednost před ustanoveními jiných zákonů.

⁵⁹ Důvodová zpráva je součástí sněmovního tisku návrhu insolvenčního zákona uveřejněného na internetové adrese: www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=4&T=1120, str. 139-151

Nová úprava úpadkového práva má navazovat na současnou úpravu konkursního řízení a na její výklad judikaturou. Konkursní řízení bude i nadále považováno za základní způsob řešení úpadcovy situace.⁶⁰

„Místo řízení konkursního a řízení vyrovnacího jako dvou samostatných řízení, ovládaných různými principy, zavádí nová úprava jednotné insolvenční řízení.“⁶¹ V první fázi tohoto řízení se kromě zjišťování existence úpadku bude rozhodovat o způsobu jeho řešení, v další fázi se bude řízení diferencovat podle zvoleného způsobu řešení úpadku. Za základní instituty řešení úpadku je kromě konkursu považována také tzv. reorganizace, tedy způsob řešení úpadku spočívající na principu sanace, kdy nedochází k likvidaci podniku úpadce, ale naopak je dlužník motivován k vyřešení svých finančních problémů, přičemž dochází k většímu zapojení konkursních věřitelů do řešení insolvence jejich dlužníka.

Insolvenční zákon upraví vedle konkursu a reorganizace i další způsoby řešení úpadku, využitelných v konkrétních situacích, pro které jsou předem určeny. Takto jsou zvláštním způsobem řešeny například úpadky finančních institucí, které mívají účinky na jiných subjektech. Jiným způsobem řešení úpadku je tzv. oddlužení určené k řešení insolvence nepodnikatelských subjektů (fyzických i právnických osob), ale i drobných podnikatelů, a to buď ve formě oddlužení jednorázovým vyrovnáním, které navazuje na institut vyrovnání, nebo oddlužení ve formě splátkového kalendáře, které je určeno pro řešení úpadku osob s pravidelným příjmem.

Novým pojmem, se kterým se v českém úpadkovém právu napříště budeme setkávat, je i nepatrný konkurs. Jako nepatrné konkursy budou řešeny případy úpadku, kde úpadci zbyl jen nepatrný majetek.

Cílem nové právní úpravy úpadkového práva je docílit větší rychlosti a efektivnosti řízení, přičemž nástroji k dosažení tohoto cíle mají být zavádění pořádkových lhůt pro úkony konkursního řízení či začlenění incidenčních sporů přímo do insolvenčního řízení.

Nový insolvenční zákon by z hlediska věřitelů měl znamenat jejich větší iniciativu, a to již od počátku řízení, na rozdíl od současného stavu, kdy se věřitelé stávají konkursními věřiteli s uplatnitelnými právy až po prohlášení konkursu. Věřitelé budou mít přímý vliv nejen na výběr způsobu řešení insolvence jejich dlužníka, ale také na výběr osoby insolvenčního

⁶⁰ Kohoutek, J.: K nové podobě úpadkového práva, *Justiční aktuality* č.1, ročník 1 (září/říjen 2005), str. 9-10

⁶¹ Důvodová zpráva k návrhu insolvenčního zákona uveřejněného na internetové adrese: www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=4&T=1120, str. 145

správce. Posíleny mají být kontrolní pravomoce věřitelských orgánů. Pro lepší informovanost věřitelů, ale i všech ostatních osob o průběhu insolvenčních řízení, bude zřízen insolvenční rejstřík jako součást informačního systému veřejné správy. Jeho prostřednictvím se budou zveřejňovat některé z písemností týkající se řízení, dále se předpokládá, že bude obsahovat seznamy dlužníků a insolvenčních správců.⁶²

Zákon má rovněž poskytnout dlužníkovi, který je ochoten spolupracovat se svými věřiteli na překonání hrozícího úpadku, „...prostor pro překonání krizového stavu mimo insolvenční řízení, a to v rámci tzv. moratoria vyhlášeného na základě návrhu podaného dlužníkem před zahájením insolvenčního řízení.“⁶³

⁶² Kohoutek, J.: K nové podobě úpadkového práva, *Justiční aktuality* č.1, ročník 1 (září/říjen 2005), str. 9-10

⁶³ Důvodová zpráva k návrhu insolvenčního zákona uveřejněného na internetové adrese: www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=4&T=1120, str. 147

8. ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO POSTAVENÍ VĚŘITELŮ V KONKURSU

Pro konkursní právo je charakteristický střet zájmů dlužníka na jedné straně a zájmů věřitelů žádajících uspokojení svých pohledávek a maximální kontrolu konkursního řízení na straně druhé. Nad nimi stojí soud a správce konkursní podstaty jako ti, kdo mají zajistit spravedlivé rozdělení zbylého majetku úpadce mezi skupiny věřitelů

Věřitelé se mohou aktivně účastnit konkursního řízení až po prohlášení konkursu. Do té doby jim není zákonem umožněno uplatňovat v řízení svá práva. Věřitelé tak nemají v současné době žádnou možnost jak ovlivnit to, jaký způsob řešení úpadku bude zvolen, ale navíc za současného stavu prakticky neexistuje alternativní způsob řešení úpadku.

Za negativa současného stavu je považováno, že věřitelé nemohou ovlivnit výběr osoby konkursního správce, stejně jako s tím související slabé postavení orgánů konkursních věřitelů z hlediska kontroly těchto orgánů nad činností správce a nad průběhem řízení.

Specifickým problémem, týkajícím se jen některých věřitelů, je problém oddělených věřitelů, jejichž pohledávka je zajištěna, a přesto jsou uspokojováni jen z části zpeněžení majetkové hodnoty, která tvoří zástavu. Takto dochází k bezdůvodné sankci vůči osobám, které se o svá práva starají a neponechávají nic náhodě.

Je zmiňováno, že postavení věřitelů v konkursním řízení není z hlediska práv, která jim zákon dává, příliš silné. Na druhou stranu je pravdou, že konkursní věřitelé příliš nevyužívají ani ta práva, která mají. Jednak z důvodu dlouhého trvání konkursních řízení přestávají časem přemýšlet nad uspokojení své pohledávky, jednak spoléhají na to, že pokud probíhá konkursní řízení, je to soud a správce konkursní podstaty, kdo se mají postarat o to, že dojde k uspokojení jejich pohledávek. Za nečinností věřitelů stojí i obecný názor, že jakmile je na dlužník jednou konkurs prohlášen, procento uspokojení bývá nevelké, a tak příliš nemá cenu se zabývat uplatňováním svých práv. Nikoli výjimečně se pak stává, že se k přezkumnému jednání, kromě správce konkursní podstaty, dostaví z desítek či stovek konkursních věřitelů jeden nebo se nedostaví žádný. I pro věřitele platí zásada, že každý se musí starat o svá práva sám, a pokud nebudou využívat práv, a pokud zůstávají v průběhu konkursu pasivní a nevyužívají svých práv, která jim poskytuje právní úprava, jen stěží mohou kritizovat výsledek konkursního řízení, pokud neodpovídá jejich představám. Pro konkursní věřitele starající se o svá práva by měla nová úprava úpadkového práva přinést lepší postavení z hlediska posílení práv a měla by všechny konkursní věřitele motivovat

k větší důvěře v to, že pokud se budou starat o svá práva v řízení, pokud se budou aktivně zapojovat, přinese jim to užitek, třeba i ve formě většího procenta uspokojení jejich pohledávek.

Mohlo by se zdát, že hodnocení současné právní úpravy postavení věřitelů v konkursu vzhledem k připravované nové právní úpravě insolvence v českém právním řádu není příliš aktuální. Avšak vzhledem k přechodnému ustanovením nového insolvenčního zákona označeného jako § 432 bude platit, že „Pro konkursní a vyrovnací řízení zahájená před účinnosti tohoto zákona se použijí dosavadní právní předpisy.“ Bude-li tedy návrh na prohlášení konkursu na dlužníka podán do data účinnosti nového insolvenčního zákona, bude konkursní řízení probíhat podle dosavadních předpisů. Z tohoto důvodu a s ohledem na obvyklou délku konkursních řízení se dá předpokládat, že v současnosti platný konkursní zákon se bude ještě řadu let používat. Po vstupu nového úpadkového zákona v účinnost se vytvoří dvě paralelně vedle sebe existující skupiny konkursních řízení, a tedy i dvě skupiny konkursních věřitelů s rozdílnými právy a povinnostmi. Je možné, že vzhledem k deklarovanému posílení postavení věřitelů a blížícímu se předpokládanému datu účinnosti nového zákona (nyní je počítáno s účinností od 1. července 2007), budou věřitelé zvažovat, zda pro ně nebude výhodnější určitou počkat s případným návrhem na konkurs jejich dlužníka.

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

Kohoutek, J.: K nové podobě úpadkového práva, *Justiční aktuality* č.1, ročník 1

Kozel, R.: Problémy konkursního řízení a jejich řešení, 2. vydání, Praha, Linde Praha a.s. 2003

Krčmář, Z.: Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání, Aktualizovaný text zákona s judikaturou, Praha, ASPI, a.s. 2005

Pohl, T.: Zákon o konkursu a vyrovnání krok za krokem, Praha, Prospektrum spol. s.r.o. 2000

Winterová, A. a kolektiv: Civilní právo procesní, 2. aktualizované a přepracované vydání, Praha, Linde Praha a.s. 2002

Zelenka, J., Maršíková, J.: Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy souvisící, Komentář, 2. podstatně přepracované a doplněné vydání, Praha, Linde Praha, a.s. 2002

Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, 3. vydání, Praha, C.H.Beck 1998

Použitá judikatura:

R 52/1998 (Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu)

R 34/1999

R 74/2000

R 93/2001

R 49/2002

R 67/2002

SJ 220/2002

SJ 186/2003

SJ 121/2004

SJ 122/2004

SJ 159/2004

Zmíněné internetové odkazy:

www.idnes.cz

www.kn.cz (Konkursní noviny)

www.senat.cz (Senát Parlamentu České republiky)

www.psp.cz (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky)